ԱՅԼ ԵՒՍ ՄԻ՛ ՎԱԽՆԱՔ ԾՈՎԱԽՏԷ
ZOTOS ZOTOS ZOTOS
ՄԲՈՒՆՉՔԼԻ ԳԱՐՄԱՆ ՄԸ
Ամեն դեղարանների մէջ գիւտեցիք

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ	«Փարիզի Բօնկրէս» եւ Հայկական Դատը	413
Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ	Բանախրակոմ	417
Դ. Տ. Մ.	Չմրան Վերջին Պատախանը	419
ՋԻՖԹԷ-ՍԱՐԱՖ	Պզտիկ Պատկերներ	420
	Հ. Մ. Ռ. Կոնակցութիւն	425
Դ. Տ. Մ.	Պատանեկութեան Վերյուշում մը	429
Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ	Միտինք Փաշա	430
ԽՄԲ.	Նօթեներ	436

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մ. Յ. ԽՏՇԵԱՆԻ

ԹԱՐԵԿԱՄԻՍ

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԸ

Ամուն գրքին

ԱՌԱՋԻՆ ՊՐԱԿԸ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՎԷՊ ՄԸ

ԳԻՆ 3 ԳՐՇ.

Կեդրոնատեղի Մամուրեան Դրատուն

ՄԵՐ ՄԱՆՉՍԹԷՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Թերթիս Մանչսթէրի գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար Լազար Լազարովիչ, որու կրնան վճարել մեր բաժանորդներն իրենց բաժնեգիններու արժէքը։

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ "Ա. ՄԱՄԼՈՅ"

ՏԱՐԵԿԱՆ	50 դրշ.	12 ֆր.
ՎԵՑԱՄՄԵԱՅ	25 »	6 »

ՀԱՏԸ 40 փարա

Հասցէ՝

م. ماموريان مخـدومى — ازمير

آرمولیان مامول «غزتەسی صاحب امتیاز ومدیر مسئولی

M. Mamourian Fils — Smyrne

«Ա. ՄԱՄՈՒԼ»Ի

38 *տարուան հաստատուն ունենալով վաճառքդները կրնան դիմել խնդրագրելով հանդերձ բանակցելու համար։*

NATIONAL UNION SOCIETY LTD.

ՈՐՈՒ ԳՈՐԾԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ ՈՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԱԾ Է

PHOENIX ASSURANCE COMP. LTD. Է

ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է 1797ԻՆ

	Ընդ. Ռակի
ՀՐԴԵՀԻ ՃԻԿՂ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ. ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ	4,500,000
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՒՈՒԹ	1,500,000
ՄԻՆՉԵՒ ԱՑՍՕՐ ՎՃԱՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՐԻՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ	30 000,000

Հաւնրաժանօր այս ընկերութիւնը 1893ին միակ POLICE *մը ստորագրեց 3,474,030 ընդ. ռակի համար եւ իր ապահովագրեալ ստացաւ Ընդ. ռակի 33,821, ինչ որ միակ* POLICE*ով մը կնիքուած ապահովագրութիւններու մէջ աննախընթաց պարագայ մըն է։*

Այս ընկերութիւնը ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ շէնքեր, ապրանք, իրասախ եւն. նպաստաւոր պայմաններով։

ԸՆԴՀ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՔ ԵԶՄԵՐՈՒ

Լ. ԵՒ Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

«ԻՆՇՈՆ ԵՒ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵԼ»

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ՓՈՓՐԻԶ 59 ԹԻՒ — ՀԱՍՏԱՏԵՑԱԼ — Rue de l'Arcade. — 1864ԻՆ

Դրամագլուխ, պահեստի կապուածներ աւելի քան 80,000,000

ՆՊԱՏԱԿԻ ՃԻՒՂ. — *Եւ ոչ մէկ ընկերութիւն Ինշոն եւ Ֆէնիքս Էմբանելի Ընկերութեան չափ առաւելութիւններ կրնայ տալ։ Որովհետեւ իր ապահովութեան պարտաւորեալ գումարը (garantie) ապահովագրեալներու դրամագլխին համեմատութեամբ հարիւրին դէմ 280 առաւելութիւն ունի, և Ձէ իր ակնկալու ապահովութեան դէմ և ոչ մէկ ընկերութիւն հրնայ մրցիլ։ Տուած տարեկան շահաբաժինները քանի մի առաւելն տարիէն կը վճարուին։ Ու ամենէն աւելին քան, մարդ Ինշոն և Ֆէնիքս Էմբանելի Ընկերութեան ապահովագրեալ կրկին անգամ ապահովագրուած կ'ըլլայ, որովհետեւ պայմանաժամին և կամ հանգամանքին պարագային ապահովագրուած գումարը առաջուելէ ետք Ընկերութիւնը բացէն avenant մըն ալ կուտայ որուն ոյժովը (և այս առանց առնելիք մը աւելի վճարելու) արկած մը պատահած ատեն՝ բացի վճարուելիք կեանքի ապահովագրութենէն Ինշոն Ֆէնիքս Էմբանելի կը վճարէ համաչափ կամ կէս և կամ մէկ հինգերորդ գումար մըն ալ բացէն (արկածին կարեւորութեան չափով)։*

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Ընդհանուր գործակալութեան գրասենեակները, Իզմիր Շէյխճիլէր Աւստրիական Նամակատան վրայ։

ՏԻՐԱՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ESTABLISHED 1782

PHŒNIX ASSURANCE COMPANY Lᵀᴰ OF LONDON

Գրամագլուխ և պահեստի դրամ Ա. Ո. 4,500,000 Տարեկան հասոյթ Ա. Ո. 1,500,000

«ՖԷՆԻՔՍ» 122 տարիէ ի վեր հիմնուած ստոկ հրդեհի ապահովագրութեան Ընկերութիւն մ'է և ցարդ հատուցած է աւելի քան 27,000,000 Ա. Ո. ընծայուց համար։

«ՖԷՆԻՔՍ» կ'ապահովագրէ հրդեհի վէմ շէնք, կարասիք և ապրանք յոյժ նպաստաւոր պայմաններով, Գիմել առ

Լիազօր Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի և Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

BRANCHE-MARITIM

ETABLE A LONDRES

EN 1720

Ծովային Ապահովագրական Ընկ. խիստ նպաստաւոր պայմաններով։ Մասնաւոր պայմանագրութեամբ մը ընկերութիւնս կապահովագրէ նաև հրդեհի արկածներ, 10 օրուան պայմանաժամով մը աթերանոցներու (Docks) մէջ ինչպէս յԱնգլիա նամակս և գնալուր տօքերու մէջ ինչպէս Մարսէյլի, Հաւրի, Համպուրգի եւն. եւն.։

Իզմիրի Ներկայացուցիչ

F. BLACKLER

ԱՄԵՆԷՆ ԱՋԴՈՒ ԵՒ ԱՄԵՆԷՆ ՔԱՂՑՐԱՀԱՄ ԴԷՂ

Ընչո՞ւ համար ձեր մանուկները աճօղ և գանեցուցիչ դեղեր առնել սիպելու աճգրուրիւնն ունենան, քանի որ մանկա ան ամեն հիւանդութեանց անվրէ դեղը եղող

ԷՄԻԼՍԻՕՆ ՍՔՕԹԸ

Ընոց կողմէ սիրի ընդունուի անուշ հնեներուն իբրեւ ամենեն աւելի ախոր ժանամը։

բնական եւ ազդու դեղ ընդդէմ արբուխի, Հազի, Ցնցղատապի *(օճղիր)*, Կարպոյս Հազի, ակռայ անելու յատուկ տկարութեանց, սկրաթեկութեան, խոյլի *(սրամա)*, ֆլէմա եւ Անարիւնութեան *(անեմի)*։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՈԼՈՐ ԵՂԱՆԱՆԵՐԸ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ԴԵՂԻ ՏԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

ԿԸ ՄԱԽՈՒԻ ԲՈԼՈՐ ԴԵՒԱՐԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ԴԵՂԻ ՄԹԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

Հիւս պահանջեցէք այս դեղը սոյն «Ձկնորսը» մատնանշով ուրիշ դեղին յատուկ է։

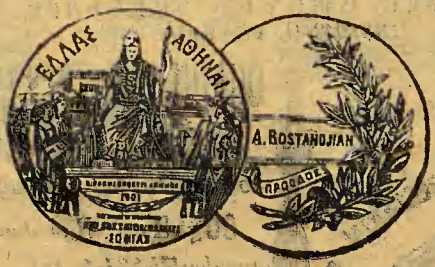

Médaille d'Or de l'Exposition d'Athènes 1903

ՀՈՎԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՁՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ **Է·ՖԻԼԷՐ**

յայտգրած է կանանց հա-ժար, զոյնզոյն, պլմացկուն ու ճաշակաւոր հովանոցներու հիանալի զանազանութիւն մը, հովանոցներ՝ որոնց շքեղութիւնը ու կատարելութիւնը **ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑԵՆ** *նոյն իսկ* **ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԷՋ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ։**

☞ ՆԿԷՐ Ա.ՆԳԱՄ ՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ

ու վստահ եմք թէ նոյն իսկ ձեր ամենէն դժուարահաճները պիտի գոհանան ամէն տեսակ կէտերով, — Նրբութիւն, Նորութիւն, Գեղեցկութիւն։

Ժամ պիտի պտնէք նախշակա, Հովահարներ որոնք գեռ ոչ-ջերս ստացած է, Պայուսակ-ներ, Հեռադիտակներ, Ձեռքի կոպիներ, Գաւազաններ, զար-դարանքի առարկաներ ևն. ևն.

Գաւառի պատուիրատուն հաւատար ☞

«Է·ՖԻԼԷՐ»ին հաշտչէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

Շահեցեալը Փառաց — Ի Ջ Մ Ի Ր

ՕՄԷԿԱ

ՏԻԵԶԵՐԱՀՌՉԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ՆՐՐՈՊԻՈՑ ԱՄԵՆԻՆ ԿԱՐԻՈՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1848Ի՛Ն

ՕՄԷԿԱ ՈՍԿԻ, ԱՐԾԱԹ, ՆԻՔԷԼ ՊԱՂՊԱՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԷԿԱ *Մեծագոյն մրցանակ 1900ի Բարիզի ցուցահանդէսէն։*

ՕՄԷԿԱ. — *Այս ժամացոյցերու յատկութիւններն են՝*

Ճշդապահութիւն, տոկունութիւն և նորագոյնեան դիւրին միջոցներ։

ՕՄԷԿԱ *Դիւրամատչելի գիներով ամենէն սքանչելիներն են։*

ՕՄԷԿԱ *Ամեն մարդու գրպանին մէջ գտնուելիք միակ ժամացոյցն է սա։* **ՕՄԷԿԱ**

Անմրցելի, անբաղդատելի միակ ժամացոյցներն են սոյնք։

Դիմել առ միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿԻԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Չուխալ-պէզէսթէնի թիւ 2 — Իզմիր

Միեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մրերէ մը ուրիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու արուեստ եւ կիներու համար՝ շղթաներ, գոտարեղէններ, ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ոսկերիչներու յատուկ ամէն տեսակ գործիքներ։

Ցանձնարարութիւնով փութով եւ պատուաւոր կերպով կը կատարուին։

ՆՈՐԹՔՋԷՐՆ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՀԻՔԵԻ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իզմիրի Գործակալութիւն հաստատուած 1864էն ի վեր

Դրամագլուխ Ընկերութեան	Լ. Ս.	3,000,000
Տարեկան հասոյթ	» »	1,600,000
Պահեստի գումար	» »	6,673,000

Ընկերութիւնս նպաստաւոր պայմաններով կապահովագրէ անշարժ կալուածներ, գործարաններ, ամէն տեսակ ապրանքներ եւն. եւն.։

Տեղեկութեանց համար դիմել առ

ՃԷՅՄՍ ՀԱԹԳԷՆՍՕՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԻԶՄԻՐԻ ՆԻ ՓՈՓՐ ԱՍԻՈՑ

Ցրանկաց քաղ, Բաւաժ Սթուրցուճիկեր

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ

ՏԱՀԱՏՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

ՅՕՐԴ ՏԱՐԻ

31 ՄԱՐՏ 1909 — Թիւ 14

"ՓԱՐԻԶԻ ԿՕՆԿՐԷՆ„
ԵՒ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Ը

Մենք նախորդ յօդուածով պարզեցինք այն պատճառները, որոնց հիման վրայ հայ-թրքական համերաշխ գործակցութիւնը անկարելի նկատուած էր՝ 1902ին՝ մեր յեղափոխական կազմակերպութիւնները։

Անկէ ի վեր ի՞նչ հիմնական փոփոխութիւն կատարուած էր Թուրքիոյ ընդհանուր կացութեան մէջ, կամ ո՛րչափ բարեփոխուած էր «երիտասարդ» կամ «ազատական» Թուրքերու քաղաքական դաւանանքը՝ Հայկական Դատին վերաբերմամբ, հնարաւոր դարձնելու համար հայ-թրքական համերաշխութիւնը՝ 1907ի վերջը Փարիզ գումարուած Թրքա-Դաշնակցական Ժողովին մէջ։

Պրն. Ե. Սրմաքէշխանլեան կ'ըսէ, թէ «իրերու կացութեան բերմամբն իսկ անհրաժեշտ դարձած էր» հայ-Թրքական «համաձայնութիւնը», թէ «իսկամ ամբոխը, ըմբոստացած, ոտքի ելաւ, խուժեց, գարկաւ Սդր հարուածը, բռնակալութեան կուռքին խրջած, բոլորովին նոր փուլի մը մէջ կը դնէր յեղափոխութեան գործը, հայ յեղափոխութեան գործը՝ եթէ կ'ուզէք, կարելի չէր անտեսել այդ անակնկալ յառնումը դեռ երէկ քնացող խաւամ ամբոխներուն ևն.։

Պրն. Սրմաքէշխանլեան պիտի նկատէ ինծի դիտել տալ, թէ իր այս հաստատումները՝ ապստաթեր Յուլիս 11էն առաջ՝ առնուազն չափազանց պիտի համարուէին չատերէն։

Թուրքիոյ գանազան կէտերուն վրայ վերջին տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած ահռելային խռովութիւնները — հնչիչ տուքերու դէմ բողոքի բուռն պոռթկումներ — քաղաքական-սահմանադրական ընոյթ չունէին։ Այդ տեսակ վաղանցուկ ընդվզումներ անհաղորդ չէին Թուրքիոյ համար, թէև՛ միշ անհետևանք մնացած՝ քաղաքականապէս։ Ցեղափոխական ինչ պիտակից զուրծունէութիւն հետապնդած էր Թուրք դանգուածներուն մէջ, «երիտասարդ» կամ «սահմանական» Թուրքերը կրցած էին գոնէ իրենց երկրին մէջ ա՛և է գործօն յեղափոխական կազմակերպութիւն ստեղծել։ Իրա՛ւ, «գօրաւոր հաւատք» ունենալու էր Յուլիս 11էն առաջ ասոր հաւատալու համար։ Եւ Յուլիս 11ի դինուորական «խաղաղ յեղափոխութիւնն» իսկ չէր իւ գալ ասոր հակառակը ապացուցանել։ Բանակին դաւիններուը բամնելու համար պէտք եղաւ որ Անվէր Բիլայի մարդիկը դուրսէն աճապարին ակռ կանգնելու իրենց մէջ անկախաբար տարուած յաղթանակին։

Բայց Թո՞ղնք այս կէտը։ Հայ – Թրքական համերաշխութեան բարեբար նշանակութեան առջև ո՛չ մէկ նկատում, ո՛չ մէկ վարանում ընդունող երէկուան մեր կարգ մը հրապարակագիրները մեզի կ՛ըսէին, թէ չօշափելի իրողութիւններու և գրական հնարաւորութիւններու չատաւ պահանջումը պէտք չէր որ ժխտէինք հայ – Թրքական համերաշխութեան պէս քաղաքական սկզբունքի մը, նպատակայարմար ուղղութեան մը ներքին անվիճելի ճշմարտութիւնը։ Արդարև ազնի՛ւ ու վսե՛մ մտածողութիւն, որուն առջև մարդ զինաթափ պիտի ըլլար, պահ մը, եթէ սակայն ակադեմական վիճաբանութեան մը հոգն ունենար լոկ։ Բայց ամբողջ չափչփուած ցեղի մը կեանքի թալթլող ճնշումին չուրջն էր խնդիրը։ Եւ հոն գաղափարապաշտ վհհանձնութիւնները փարա չէին ընծու Գործնական ըլլալու էր։

Մենք կ՛ըսէինք թէ Թուրքիոյ ընդհանուր բարեկարգութեան ու վերածնութեան գործը, ամէնէն առաջ Թուրքերո՛ւն գործն էր։ Իսկ մենք պատրաստ էինք ամէնայն համակամութեամբ աջակցիլ այդ գործին, եթէ միայն «երիտասարդ» կամ «սահմանական» Թուրք Կոմիթէներուն կողմէն համերաշխ գործակցութեան իբրև sine qua non պայման չ՛առաջարկուէր մեզի հրաժարիլ մեր ազգային գաւակն միակ դրական յեղափոխական կազմող արտաքին դաշնագրական իրաւունքներէն։

Արդ, 1902էն մինչև 1908, «երիտասարդ» կամ «սահմանական» Թուրքերը իրենց այս պահանջին մէջ անդրդուելի ու անվերածելի մնացին։ Անոնք չարունակեցին իրենց Օսմանցիանուէր անձներող քաղաքականութիւնը, միևնոյն չարախամ ու թշնամական ինդուածքը պահեցին Հայ Ցեղափոխութեան դէմ որուն վերասելու և զոր վարկաբեկելու համար իրենց ձեռքէն եկածը —ոչ չատ քան—

խղճի մտօք չի կրնայեցինք Ահմետ Բիզա պեյը օրինակ կրկնապատիկ ամհոմբեամբ մը, յաւաջ վազից վր պայքարը հայկական շարժումին դէմ, «Մէշվէրէթ»ի թունաւոր յարձակումները պիտի չտային երբէք հայ «քօմիթէ»ներու և «քոմիթաճի»ներուն հասկնալ մինչ անգլին իշխան Սալսպերեցին, աշխատասէր դարձուած քնարական և տեսիլի ազնուական ու յատկապէս վայելչագրեալ նրբաբանութիւններով՝ մխիթարիչ արդիւնքին ձգտեցաւ, — Հայկական Դատին առանձին դոյութեան իրաւունքը հերքել, Հայաստանի վիճակագրական տուեալները երբեւ մէկ մօտաւորական երեսը ներկայացնելով Օսմանեան համատարած Գողգոթայի մը . . . Սա ապրումներուն մէջ, որ իշխան Սալսպերեցին այդ դիմումէն կէս տարուան վայ մեծ նեղութեան հետաքրքրութեամբ հանդերձ՝ ինքզինքը զանազանել Թուրքիոյ ընդհանուր ընդհարումներէն, ընդհանրապէս, և Յունաստանի պատերազմին մէջ տարածքին վրայ՝ յատկապէս «ազգակցական» և «դաշնակցական» կամ «ազգային դրօշակաց» վարչային սիսթեմներու օդուտներուն շնչ մը չխոշ ու խիստ պաղատագին տարրերով։

Տրուած ըլլալով «երիտասարդ» կամ «ազատական» Թուրքերուն այն դիրքը, հայ յեղափոխական օրկաններէն, ընդհանրապէս, և Դաշնակցականները, մասնաւորապէս, կը չարաճճակէին անկարելի դնել չափել հայ-թրքական համերաշխութիւնը՝ յեղափոխական հողի վրայ։ Այս խնամով համբաւաւոր հանդիսացած Դաշնակցական «Ռազմիկ»ը՝ «Փարիզի Ջոնիրէ»էն դէռ վերջերս ալ յաջողութեամբ կ'իրականանայ՝ երբ «ձուկերը ծովը կ'ելլեն»։

Այս էր, հակիրճօրէն, հայ և Թուրք յեղափոխական քօմիթէներու վերաբերմամբ։

Մեզի համար բացարձակ հանդուրժելի մըն էր, թէ՛ միջազգային դաշնագիրներու և յանձնառութիւններու հիման վրայ և հայկական մասնաւոր բարեկարգութիւններու պահանջով՝ «ազատագրական միջամտութեան» մը ձգտելու նուիրագործուած ուղղութեան հրաժարելով՝ ո՛չ մէկ երաչխաւորութիւն ձեռք կրնայինք ըսել Տաճկահայ ճակատագրին ո՛և է ձևի տակ հաւանական բարելաւմանը համար։

Ու մեր բացարձակ համոզումը կը մնար, նաև, թէ՝ հակառակ աշխարհի բոլոր ժխտումներուն՝ հայկական բարեկարգութեանց իրականացումին համար «արտաքին միջամտութիւն» մը, յեղափոխական հզօր ու մշտական ճիգերու դնով և քաղաքական նպատակաւոր հանգամանքներու պայմանով՝ անհնազօրէն աւելի ստոյգ կարելիութիւն մըն էր, քան Թուրքիոյ ընդհանուր «բարենորոգութիւնը» և այդ բարենորոգութեան մէջ հայ ժողովուրդին պարգևուելիք ակնկալուած քաղաքական ու ընկերային ազատութեան բաժինը։

– Այսպէս համոզուած ատիպած էին մեզ պատմութիւնն ու կեանքի իրականութիւնը, Յուլիս 11էն առաջ։

Այսու հանդերձ, նոյնքան ճշմարիտ է որ՝ հաւանականութեան եզր մը գտնելու դժուարութենէն զատ՝ բոլոր հայ յեղափոխական կուսակցութիւններն ալ «անկիւղօրէն յարած էին հայ – թրքական համերաշխութեան գաղափարին»։ Վկա՛յ այն բոլոր ծրագիրները, որոնք «Փարիզի Ցոնկրէ»էն առաջ՝ Հնչակեան, Վերակազմեալ Հնչակեան և Արմենական կազմակերպութեանց միջև մշակուած են, և որոնց մէջ անվերապահօրէն որդեգրուած է հայ – թրքական համերաշխութեան սկզբունքը։

Նախ քան Յուլիս 11ի իրականութեան հարուածին ընկրկումը մեզի հակասութիւն մը պիտի կարծէը հաստատել այս հաւաստումիս մէջ, եւ զարմանալի կը գտնեմ որ Պրն. Ե. Սրմաքէշխանլեանի պէս իրազեկ հրապարակագիր մը այդ առերեւոյթ «հակասութեան» առջև տակնուվրայ Պրն. Սրմաքէշխանլեան երբէ չէր բաժներ «Փարիզի Ցոնկրէ»ին չի մասնակցողներուն մտահոգութիւնները, տեսակէտներն ու խղճահարութիւնները, զոնէ պէտք էր հասկնար զանոնք։

Բայց Պրն. Սրմաքէշխանլեան «ընա՛ւ չի հասկնար», թէ «ինչպէս կարելի է հայ – թրքական համերաշխութեան յարելով հանդերձ չհրաժարիլ ազգային դատէն»։

Պրն. Սրմաքէշխանլեան կը կարծէ թէ «ազգային դաս» բացատրութեան մէջ մեր կողմէն կ'ուզուի մոցնել «անկախ Հայաստան»ի մը գաղափարը։ Եւ այս սխալ ու ձրի ենթադրութենէն պարզօրէն կ'եզրակացնէ, թէ «անկախ Հայաստանի գաղափար և հայ – թրքական համերաշխութիւն այնպիսի բաներ են որ ամէն վայրկեան կից կը դարնեն իրարու»... Եւ Պրն. Սրմաքէշխանլեան մեր հաստ եղին տրգահատախտան զարմանքի բացագանչութիւն մը կ'արձակէ «զերար ընդոանող այդ անհաշտելի գաղափարներուն հաւտեղիութեանը» իբր թէ «ձգտեղնուա»...։

Պրն. Սրմաքէշխանլեանի ատիւնը «թիւրիմացութեան» մը զոհ կ'երթայ այս պարագային։

Ցանկորդով կը չանամ սեղմի հասկնալի ըլլալ։

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹՕՒԵՄԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՐԱԳՐԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ԵՒ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒԷՆ

Տիար Յովհ. Գալանճեան՝ որու բանասիրական համալից յօդուածները միշտ ախորժիւ կը կարդացուին, Ս. Մամիոյ 10 Փետր. թիւով՝ Օր. Զապէլ Զաքարեանի հրատարակած «Նոր Մանկապարտէզ» անուն գրքոյկին վրայ խօսելու առիթ կը գտնուի Մանկապարտէզ բառը և մանաւանդ Մանկապարտիզպանուհի «հրէշ» բառը՝ աւաջինին տեղ ուզելի յարմար գտնելով Մանկաբան ըսել, իսկ երկրորդին տեղ Մանկավարժուհի՝ «նոր բառի մը դարբնուելին» պէտք չտեսնելով։

Թող ներելի ըլլայ մեզ՝ որ բառերու քննութեամբ և ուսումնասիրութեամբ զբաղած ենք ընդ երկար, յայտնել մեր խոնարհ կարծիքներն այս մասին։

Մանկապարտէզ արտայայտիչ և արդէն ընդունուած ու ընդհանրացած բառը փոխել՝ որ և է առտակէտով բանաւոր չթուիր մեզ։ Մանկավարժական այդ նոր ու բնիկնաւոր մէթոտն հնարող Ֆրէօպէլ Գերմանացի մանկավարժը Kindergarten (Մանկապարտէզ) անունը առած է անոր, զոր օտար ազգեր Թարգմանօրէն կը գործածեն իրենց լեզուով։ Ֆրանսացին կը թարգմանէ զայն Jardin d'enfants, Իտալացին՝ Giardino d'infanzia, իսկ Անգլիացին՝ դերմաներէն Kindergartenը ընդունած է նոյնութեամբ։ Ֆրէօպէլի հնարած մանկավարժական դրութեան մէջ աշակերտը առնակ մ'է, իսկ դպրոցը այն խոնարհ անասնական պարտէզը՝ ուր այդ մատաղ առնակը կը մշակուի։

Ակներև է ուրեմն թէ Kindergartenի հայ համանշանակը ոչով տալու պարագային «պարտէզ» բառը չկրնար բանաւորապէս դուրս ձգուիլ։ Իր տեղը կը թողունք ուրեմն Մանկապարտէզը ոչ միայն վասն զի սովորութեամբ նուիլտգործուած է արդէն, այլ և զայն վերցնելը Ֆրօպէլեան հաստատութիւնը տարապարտուց զրկել պիտի ըլլար իրեն յատկանիշէ սեռական անուանակոչութենէն։ Գալով Տիար Գալանճեանի առաջարկած Մանկարան բառին, արգելի բանաձէրը թ՝ ղներէ մեզ ըսել թէ Մանկարան կամ Ման-

կանոյ պատշաճելի է Ֆրանսայի մէջ Տիկին Բաւդօւէէ ու նաև Օ-պերլէնի սանդղուած Salles d'asile-ի (արդի անունով Écoles maternelles), ուր կը պատսպարուին ծնողական խնամք վայելել չկրցող մատաղ մանուկներ՝ որք դասախարակութեան առաջին սկզբունքները կ'ընդունին հոն (*)։ Որ և է տարապարտ չիմաութեան տեղի չձգելու համար լեզուն ճշդելու՝ բառերը ճշդելու անհրաժեշտ հարկը զգալի դարձած է հետզհետէ։ Նոյն պատճառով Մաղկոց սիրուն բառն ալ «իբրև դպրոցական հին հասատատութիւն մը սիմատող անուն», ինչպէս խիստ իրաւամբ կը դիտէ յարգելի բանասէրը, ներելի չըլլար անշուշտ գործածել Մանկապարտէզի տեղ։ Այդ միևնոյն պատճառով չիմաութիւն ատելի անճշդութիւն մը պիտի ըլլար ընդունիլ իրմէ առաջարկուած Մանկարան բառը . . . ։

Գտնք հօմանակներ երկարաչունչ Մանկապարտիզապանուհիի տեղ Տիար Գազանճեանէ առաջարկուած Մանկավարժուհի ծանօթ բառին։ Մանկավարժութիւն՝ հին և ընդհանուր բառ մ'էր ամէն հայ - օտարալեզու բառարաններու մէջ Pédagogie հին և ընդհանուր բառի պատշաճապէս համանչանակ ցուցուած ու այնպէս ալ գործածուած նախասիրաբար, իսկ Pédagogue՝ Մանկավարժ (**)։ Ուստի յանձնարարելի չիմի ըլլար կարծենք վարժանոցի Մանկավարժուհի բառը յատկացնել մանկավարժութեան Ֆրօպէլեան իսկատիպ նոր ձևը կիրարկող դաստիարակուհիներուն։ Ինչո՞ւ վանկ մը չհաշվով չդործածենք Մանկապարտիզուհի յատկանիշիչ քնարոյշ բառը, ինչպէս ունինք արդէն մեր այս կիրարկութեան օրինաւորութիւնն հաստատող Թագուհի հին բառը, ինչպէս ունինք համեմատաբար նոր՝ Վարժուհի բառը, ինչպէս արդի գրականութեան մէջ ունինք Կարուհի (couturière) կոկիկ բառը՝ մեր Ֆրանսահայ բառարանէն նշանակուած՝ և որ հետզհետէ կ'ընդհանա-

(*) Ֆրանսացիք պիտակաբար կը շարունակեն գործածել իրենց Écoles maternelles հին անունը Jardin d'enfants-ի տեղ՝ Kindergarten-ի հնարիչ Ֆրէօպէլի Մանկավարժական օգտաշատ դրութիւնը պատուաստելով անկէ յառաջ ուրիշ նպատակով և ուղղութեամբ իրենց հիմնած այդ մանկախնամ հաստատութեանց։ Այլ Ֆրէօպէլեան հաստատութեան յատկանիշիչ բուն անունը՝ նոյն իսկ ֆրանսերէնի մէջ է և կը մնայ Jardin d'enfants։ 1880ին Բարիզ տպուած զեղատիպ հատոր մը տեսած ենք ա'ս յայտարար անունով. Manuel pratique des Jardins d'enfants. ԵՁԷ des Ecoles maternelles ըսէր՝ խոպոպէին ո՞վ պիտի կրնար հասկնալ Ձէ Ֆրէօպէլեան մէթոտի վրայ էր գրքին բուն նիւթը։

(**) Pédagogue բառը՝ որ երկու սեռի մէջ ալ կը գործածուէր, իր հին պատուաւոր նշանակութենէն կորուսած ֆրանսերէնի մէջ՝ անարգական իմաստ մը կը յայտնէ այսօր։ Հիմայ Ֆրանսացին կը գործածէ Précepteur, Instituteur բառերը՝ Մանկավարժուհի Institutrice, Gouvernante բառերու իբր հայ համանշանակ կըրնայ ցուցուիլ ճշդօրէն՝ Վարժուհի կը պատասխանէ Maîtresse-ի։

բանայ, ինչպէս Ouvrière*ի ու փոփոխելի կարճ ձևով կընդունք ըստ Թորժուհի Լուսինեան (Հայր Ամբրոսիոս Թալիեանի) իր Փրանսահայ ընտրածոյ բառարանին մէջ* Châtelaine*ի կոկիկ կերպով նըշանակած է Դպեհուհի՝ փոխանակ Դպեհատիւհիի: Օտար լեզուներու մէջ ո՛րքան կը հանդիպինք հանճարօտութեան ու դիւրութեան համար նոյն իսկ ձէս ու կէս կրճատուած բառերու՝ որք առօրեայ գործածութեան մէջ են բառերու կիրառութեան մէջ սովորութիւնը՝ ինչպէս յայտնի է՝ նուիրագործիչ աստղին և տիրոջ այժը կը ներկայացնէ ամէն լեզուներու մէջ:*

Յարգելի քաոսաէրը իրաւացի ու գործնական չգանո՞ր մեր կրկին դիտողութիւնները . . . :

Մ. ԳԱՒԱՌԵԱՆ

ՏՐԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ «ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ» ԵՒ «ՁՄՐԱՆ» ՄԻՋԵԻ

ՁՄՐԱՆ ՎԱՐԴԻՆ ՊԱՏԱՄԱԿԱՆԸ

Երբ որ վազին դիւրիչ նուագ
Քեզ դարձուն արագ արագ,
Պարարահին վազդուն քաներ՝
Իբրև ալիշէ ւեծ առուակներ՝
Շուրջդ հրեղեն թևեր ձգած
Միշտ անդադար շրջան կ'ընես,
Եւ կարծես թէ ինձ կը կսպասես
Նեխ տոկող կուրծքիդ հլպած:
Ինչ որ զգաս դու այն պահուն
Չ'աՙրժեր միթե ու կեանք անհուն:

Իսկ երբ յոգնած պարեդ դադրիս
Եւ օդեակաց պահ ու նայիս,
Պիտի տեսնես ու նոր նեխ.
Ո՛ն այն աստեղ Սուրբ Գրքին դէմ
Ընդոստացած պիտի գոչէ.
«Ո՛չ, ո՛չ, սրխաւէշ գրուցեց Մովսես,
«Վարդի թերթն շինեց Աստուած
«Միայն վեհագոյնդ եակաց,
«Ո՛չ թէ մարդոյն կոչս հողաշէն
«Զախտակոյմեան ու ոսկորեն:»

1873 - 75 Գ. Տ. Մ.

ՊԶՏԻԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Գ.

ՓԷՇԻՄԻՆ ՅԱՋՈՐԴԸ

*Ազատութենէն երկաթ ամիս վերջը, գործով մը կ'երթամ Պոլսոյ ամենէն հատ թրքաբնակ, մոլեռանդ, արևելարոյր մէկ թաղը, տեսնելու համար պատուական ու բարձրաստիճան կրօնաւորի մը հետ, որ հօրս քաւատան տարուան անկոչ բարեկամը ու մտերիմը կ'եղած։ Բանտ երթալէս առաջ իսկ, երբ պլխարկ կը դնէի, հայրս ամէն անգամ որ սէյրք պլար վերջանորդալար գործով դիս հոն դրկելու, նախազգուշաբար կը յանձնարարէր ինձ ֆէս դնել, թէ՛ հոնտեղի թուրքերուն մոլեռանդութիւնը չը գրգռելու և թէ՛ իր այնչափ տարուան բարեկամ կրօնաւորին յարգանք մը ըլլած ըլլալու համար։ Եւ ես սիրով մտիկ կ'ընէի իրեն։ Բայց երբ վերջէն, երկու տարիէ ետքը, բռնադատութեան տակ ստիպուեցայ ֆէս կրել, աստիճան հակակրութիւն մը ունեցայ այդ պլխանոցին դէմ և աստ-ղին առիթով նետեցի զայն գլուխէս։ Ու Ազատութենէն վերջն ալ, այդ մոլեռանդ թաղը երթալուս առեն, սէյրք չը տեսայ ոչ մէկուն յարգանքի համար չը դնել այդ ֆէսը՝ որ ոչ միայն ազգային նշանակութիւն չէր կրնար ունենալ քիչ մը խորհրդածել պիտցողին համար, այլ ընդհակառակը, քանի ու բռնութեան խորհրդանշան մը դարձած էր պէյի ինձի համար։ Եւ երբ մոլեռանդ թաղ կ'ըսեմ, խօսելու ձև մը չէ ան, ոչ ալ երևակայական բան մը։ Օրինակ մը կը բաւէ։ Հողեր ունինք հոն, որոնց պայմանաւորապէս միայն տէրն էինք. չէինք կրնար չահագործել. չէինք կրնար չենքեր չինել հոն. այլ միայն կրնայինք ծախել, ան ալ միմիայն իշխամի. ասիկա գրած էին մեր սեռեհին մէջ, առանց կարմրելու շատ բնական բանի մը պէս, երէ իսլամները չուզէին գնել, ստիպուած էինք ձեռքերնիս կապուած սպասել և անուանապէս եղբ մնալ այդ հողերուն՝ որոնց տուրքերը կանոնաւորապէս կը գանձէին սակայն մինչ. երէ շատ վար գներ տային, նորէն ստիպուած էինք համակերպիլ և այնպէս ալ ըրինք։

Մինա կողմէ, տարօրինակութիւն մըն էր գլխարկով հոն երթա-

լըս և քիչ մըն ալ հետաքրքիր էի ասոնց ընկերութեանս մասին։

Լուռ ու ամայի թաղերէ, նեղ ու խորտուբորդ համբաններէ անցանք. դոց պատուհաններ, փոած ու փոչոտ վանդակներ, պատոտ դռներով վարագոյրներ՝ ամէն կողմ. հինօրէնքի տուներ՝ սարօրներով պատչդամներով. մէկ քանի լոպիկ աղաներ կը խաղան փողոցներուն մէջտեղացնքը. երեսը դոց, արուններնը բաց աղախին մը աղբիւրէն ջուր կը կրէ. հեռուն հացագործ մը անճայն, կխտապաց դուռնէն ներս հաց կը ապրդեցնէ. խորհրդաւոր աղաւոր ձեռք մը կ'ուռանայ զանոնք ու չուառով կը դոյէ դուրս։ Շուներ, դեռնիը փռուած, լեզուներն կախ՝ կը հեւան Գերեզմաններու վրայ բարձրացող նոճիներու կազմած մութ պատերազմն մէջէն կ'անցնինք, վերջապէս հասնելու համար, պզտիկ պարտիզակի մը մէջ կանգնած աղբիւրի մը դէմ սրճարանը ուր իր մասնաւոր տեղը ունէր մեր պատկառելի կրօնաւորը։ Այսօր դեղէն չէ իջած, բիչ մը անհանդիստ ըլլալուն համար. անոր մարդպետին երկուքը, նամանաւանդ հինաւուրց ծանօթներ, դիս կը դեմաւորեն, կը հրաւիրեն և խանվէ կը հրամցընեն։

Ցած ձեղունով, մութ պզտիկ սրճարան մըն է ան, մաքուր պզտիկ սեղաններով. մէկ ծայրը՝ խանվէ օճախին, միւս ծայրը՝ սափրիչի կաղմածքը և չորս կողմն ալ դորդատատ նստարաններ՝ ծալապատիկ նստելու, տարածուելու, ընկողմանելու յարմար։ Պատերը կը զարդարեն պատերազմներու անճոռնի ու խեղճուկ պատկերներ, միամիտ նայուածքներու սքանչացումին ապառող։ Հոս, ծերունի մը գիշերանոցով ու խարխափով նստած, ծխելը մինչև ա. կանջներուն վրայ իջած, ակնոցը՝ քիթին հրաւանդանին հարաւային ծայրին վրայ հաստատած, լրագիր կը կարդայ։ Ուրիշ ծերունի մը, ճերմակ մօրուսաւոր, նոյնպէս գիշերանոցով, անկիւնը ծալապատիկ նստած, երկայն չիպուխի պէս սիգարաթալը ձեռքը, բեռաննի պէս լայն խանվէի բաժակը առջևն, անթարթ կը նայի ծուխին ու խորհուրդ կը մտմտայ։ Ուրիշ մը ընկողմանած, ոտքերը նստարանին վրայ երկարած, գլուխը թեւին յենած, մրոտած ձեղունին յառած՝ կ'երազէ։ Ասոնց երկու երիտասարդներ նորեն կը խաղան պզտիկ միջնակ չթրուբ մը, ատմուկ մը յարուցանելով որ մեզ համիսմա. տա խիններ կ'ուտեն այդ լուռ ու փոկ չրջանակին մէջ։ Անդին, չորս հոգի իրարու կ'խաղան դեղնած, ապուռած խուլիներով ու մէկ քանի հոգի ալ անոնց չուրջը խմբուած կը հետևին խաղին։ Ազգատիկ մարդուկ մը, մէկդի քաշուած, ձիթապտուղ հոցով նախաճաշ կ'ընէ։

Ներսը ամրողջովին ծուխով ծածկուած է և տաք է, անանկ որ ակնոցս անմիջապէս գոլորշիով պատուելով կը պղտորի և ես գրեթէ ոչինչ չեմ տեսնար։ Ամէնքն ալ, վայրկեան մը իրենց զբաղու-

մը ձգած ինձի կը նայէին։ Նատելուս պէս ականջս ու ղլխարկս կը հանեմ և ահա ամէնքն ալ, կամայ ակամայ, անզգայն քաղաքավարութեան հաւնեցաս, և աւելի՝ հիւրընկալներս պատուած ըլլալու համար անշուշտ, կարդալ մեռնիպաի (բարի եկար) թէմէննահ-ներս կը փութացնեն ինձի, որոնց բնականաբար կը պատասխանեմ սիրալիր։ Ականջս կը սրբեմ և չորս դիս կը նայիմ։ Իրաւ գտնելու տեղ մըն է հոս։ Լրագիրներ կուգան թէև և վերջին լուրերու վրայ կը խօսուի, բայց տարօրինակ կերպով հեռաւոր, խուլ ու վայրենի երեսք մը ունին այդ թուղթ, այդ տողացք, այդ սրճարանը։ Հանդիսաւոր սիրոյ, անհոգ, անխռով մարդկներ, գնչերնոցով կուգան հոս, մինչև իրիկուն թուղթ կը խաղան, խոմփ կը խմեն, նարկիլէ կը քաշեն, տյլանդակօրէն միամիտ պատմութիւններ կը պատմեն ու կարծիքներ կը յայտնեն և ամէն բանի մէջ ձախատպիրին ալևև խոնարհելով, փառք կուտան թուհուններն անգամ կերակրող Աբդուլլին և ամիսէ ամիս կ'առանան թոշակնին։ Երանելի մարդիկ։

Բաւական մը դարձի վրայ խօսելէ վերջը, հիւրընկալներս մէկը, նամանաւանդ գունատ դիշերանոցով ու դեղին մեռաքայ ամանաքեան խորհրդատու, որոնց կը հանդուն իր փողոցի հօշիններէն ու գլուխի կարմիր ֆէսը՝ դիմադրականի ծագով և որոնց վարի ծայրէն կերևան խոշոր քնական բանի մը պէս, վարտիքին մաքուր, ճերմակ գաչաներէն, նարկիլէն կկլացնելով ինձի ցոյց կուտայ դէմի թուղթի սեղանին չուրջը նստողները մէկը, խոփչիկ ու զարհուրելի անձնաւորութիւն մը, որ սակայն սկիզբէն ուշադրութիւնս գրաւած էր, նախ՝ իր աչքերուն ու դէմքին վայրագ արտայայտութեանը համար, յետոյ որովհետև, ինքը միակը եղած էր որ բարեկարի թէմէննահ չէր բարեհաճած բոլխոլ ինձ։ Ընդհակառակը, ընդհանուր յարգանքի ու բարեի այդ վախանակութեան ժամանակ, աւելի կատազի, աւելի գազանային հայեացք գարձուցած ձեւերս մը առած էր դէմս։ Անկէ վերջն ալ, արհամարհելով ներկայութիւնս, ոչ մէկ անգամ գարձած էր իմ կողմս, կեսաւուղի սկիզբ գոյութիւնս մոռնալ, անդիսանալ ուզելով կարծես։ Ոչ աք կը խօսէր իրեն հետ, ինք ալ ոչ աքի բառ մը կ'ըսէր։ Մխիթար կը հետևէր խաղին, առանց հետաքրքրութեան, առանց մէջ խառնուելու կամ կարծիք յայտնելու, ինչպէս կընէին միւս դիտողները, որոնք կերևայ թէ նոյնիսկ գրամով ընկեր չ'երթայլին խոզացուներ։ Ինք ալ գիշերանոցով էր, ծալապատիկ նստած, երկայն համրիչը ջղացօրէն հատկանալով, իր ան նուրբ մատներուն ծայրերով։ Կատարմիր, նոր ու երկար ֆէս մը, ծուռ խոզակի մը պէս կը ցցուէր գլխնոթոյր դէմքին վրայ, Բիզանդիոնի աչսորկին չը փոխելուն ակնյայտ բացատրութիւնը առլով այդպէս, հետաստակընռութեան ու ծանրութեան կերպարան օբինքով։ Ամբողջ ան ու նե-

հար դէմքին վրայ, աչքերուն ճերմակը ու կիսաբաց շրթունքին կարմիրը, վրիւռւբի ու արիւնի պժդալի տպաւորութիւնը կը ձգէին։ Կարճ դառուզ մազեր, կարճ դառուզ պեխեր, կարճ դառուզ մօրուք մը, բոլորովին դաղանային երեսյթ մը կուտային իրեն։

— Տեսա՞ր այդ անօրէնը, ըսաւ ցած ձայնով, բարկ ու պարզամիտ ծերուկ հիւրընկալը, ծէհիմ վաչային աքսորէն վերջը, ամէն ջանք ըրաւ կայսեր աչքին երեւալու և անոր տեղը անցնելու համար և յաջողեցաւ ալ։ Մի նեղանար քիզի չը բաւեւլուն համար, ան՝ ատեն մը նոյն իսկ մեզի չէր ուզեր բաշխել և ամէնքս ալ կը դոզայինք, ինչու որ ի՞նչ չարիք ուզեր չէր կրնար ընել մեզ և չըբաւ ալ, հոս, չտեսերու։ Աստուած հետս ընէ, անաստուածին քիթէն կ՚ելնողը հազար կտոր կըլլար։ կարծես մէ Սուլթան Համիտը ինք ըլլար։ Չէ մէ մեզմէ մեր թաղը, այլ ամբողջ քաղաքը սկսած էր դոզացնել։ Ինչ ալ ուզեր, Աստուած կա, ինչ արհեստութեան Ծովային պարզ հարիւրապետութենէ մը, հետզհետէ մինչեւ բարձր աստիճաններու հասաւ, ամսականներու սիրացաւ, անխմանալի հարստիքի աղբիւրներ ունեցաւ, ազատ պզտիկ կոյսերով լեցաւ իր հարեմը։ Կըսէին մէ Սուլթանը չատ կը սիրէր զինքը, և ժամ օրէն փաչա պիտի ըլլար։ Ո՛րկէց ալ բուսաւ, Տէր Աստուած, ինչպէ՞ս ալ կը բռնեին մէկդմէկու հետէ։ Եւ ահա, իր յաջողութեան այդ նախնական հանգրուաններուն մէջ, մէկէնմէկ եկաւ աղջային Ազատութիւնը, փա՜ռք Աստուծոյ։ Շունի պէս վռնռտեցաւ ան Պալատէն, աստիճանազարկ եղաւ, ամսականները ու հարստիքի պզտոյ աղբիւրները կտրեցան, մահիլ եղաւ լմնցաւ։ Երկաթ ամիսէ իվեր ոտքը թաղէն դուրս չէ դրած, հոս չնթռչած մնացած է, երկաթ ամիս է բերանը չը բացուիր դրնթէ. կը մրմռայ, կը կենայ, ալ պիտի ինչեր կերպարէ, ինչեր կը մտածէ։ Երկաթ ամիս է որ պիշխանացը չը հանկիր վրայէն, ինչու որ կամէնայ ու կը կտրվի մտածելով որ պիտի ատիպուի սիմին հագուիլ, կ՚ասպատէ, ինչ յոյսերով ինկեւս որ, օր մը նորէն համազգեստ կը հագնի։ Եւ իրաւունք ալ ունի յուսալու, կը չարունակէ խօսակիցս որուտ եղանակով մը, քանի որ վերջերս դեւս, իր խոյտատակ ըլլալէն երկաթ ամիս վերջը, նորէն պալատէն ամսական կտրուեցաւ իրեն, ու՞րկէց ուր, ինչպէս, ինչ նպատակով, այդ ոչ ոք չը գիտէ։ Բայց իրողութիւնը մէջտեղն է։ Իր հարեմի բոյնը դեռ չէ քրքրուած։ Ծորեկները հոս, ժամեցոլ ու լուռ դիտելով կ՚անցընէ ժամանակը, գիշերները իր նաժիշտներուն ծայրը կը թաղէ տպատեղաբար իր սեւ մազէը ու կը մխիթարուի տպասելով լաւագոյն օրերու։ Ժողովուրդը իրաւունք ունէր, իր համբերութենով ու վորձառութենով, խիստ վերապահ վարուելով անոր հետ, նոյն իսկ Թաւալգոր անկուժէն վերջն ալ, քնաւ չուզելով վրէժխնդիր ըլլալ, նախատակոծ ընել զինքը, ինչու որ, օղդուն, հոս տարօրինակ երկիր է, այսօրուան գնչուն վաղը պա-

լրատական է, վաղուան վաչան՝ մեւս օր ըռչա է և այսպէս կեանքի անիւը կ՚երթայ ու կ՚երթայ մինչև, բանի չը մնասուն որ ոչ իսկ Մահմանագուրեանն որուն վրայ կը պարծենանք ու կը գոհզուրանք։

Այսպէս, զաղանի ուժեր գետ կ՚աշխատին, թաքուն էնթրիկներ կը գտնան, մուխին մէջը օձեր կը գործեն. որքանոյներու կապուած պարէններ կը կտրուին իրը խնայողութիւն, բայց տպին անդին ցրուած ու անկիւնները կծկուած անօթի գայլերուն ու վայրի գազաններուն ամասկանները կը տասմանուին կրկին, կ՚անուցուին կը պահպանուին ով գիտէ ինչ նպատակներով, ով գիտէ որ գալիք օրերուն համար։ Ու ահաւասիկ, արիւնարբու վագրեր կը ցնցուին, կը սրտապնդուին, կը մոռնան հարուածին տատուկութիւնը, կը յուսադրուին ու կ՚ոտանին յարմար տուիթին ու նշանին որ գիրենք սիրոյ կոչէ նորէն գործի գլուխ, յօշոտելու համար ժողովուրդը, իրենց նահանները, ծծելու համար անոնց արիւնը, պղծելու համար անոնց սրբութիւնները։ Երեսուն տարի առաջ ինա՞ր նոյնը։

Սրատարեկ ու նենգացած ոտքի կ՚երթամ և ամենիւ հիւրընկալչական ժիւռումով եւրոպական ձեւով հրաժեշտ կ՚առնեմ, մեւս քարի մի սիւլմաններուն ալ թէմէննահանները կ՚ընեմ, ձախ ձեռքովս՝ դրօշակի մը պէս գլխարկս վեր բռնած, և անոնք ալ խիստ քաղաքավարօրէն ոտքերնիս կը ժաղթեն իրենի նմանապէս կրկնակ թէմէննահներով, մինչդեռ, գալարուած ու ինքնիր վրայ կուտակուած սև օձը, հրկլորդ և վերջին անդամ ալ կը հաճի իմ կողմս նայիլ, խոժոռ, հրկար, ատելալուռ նայուածքով մը ու հաղիւ նշմարելի ապտակելական ծանր ժպիտ մը չորցացնելով իր արիւնոտ շրթունքին ու դիշատիչ սուր ակռաներուն վերեւը։

Անէ՛ծք։

ԶԻՅԱԻԻ. ՍԱՐԱՖ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱՐԱՆԷՍ լոյս տեսաւ Գեր. եպիշէ Եպիսկ. Դուրեանի յօրինած կրօնական քերթուածներու հաւաքածոն (1904-1907) **Հոգեւոր Սրինգ** անուամբ, մատչուր և ճաշակաւոր տպագրութեամբ։ Ցոյն կրօնաշունչ քերթուածներու հատորը որ Դուրեան Սրբազանի բանահիւսական տաղանդը կ՚ցոլացնէ գերազանցօրէն, նուիրուած է Տեար Լեւոն Սէմէրճեանի վաղամեռիկ զաւկին՝ Վահէի յիշատակին և որու հատոյքին կէսը յատկացուած է Հայաստանի սովելոց։ Անոնք որ կրօնական բանաստեղծութեան նաշակն ունին, այս հատորին մէջ պիտի գտնեն աստուածաշնչական և աւետարանական գեղեցկագոյն դրուագներուն պատկերացումը՝ այն զգայուն, վեմ ու հաւատքով տոգորուն գրչով որ Սրբազան հեղինակին ինքնայատուկ է և որ կրօնական զգացումներու և հաւատքի Գելերը Քրիստոնէլու գերազանց յատկութիւնն ունի ամենէն սկեպտիկ հոգիներու մէջ։ Կ՚արժէ ուրեմն հատ մ՚ունենալ այս հատորէն՝ Քէ՛ իբր գրական անբաղդատելի վայելք մը և Քէ՛ իբր անուղղակի նպաստ մը հայրենակ գաւառներու մեր սովատանջ սրինակիցներուն։

ՀԱՅ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ - ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ Գ. ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ՄԷՋ

"ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ"

Հ. Ս. Ռ. կեդրոնական Իշխիւն Ակումբին հրաւէրին վրայ Տիար Սուրէն Պարթեւեան Մաղկաղարդի կիրակին եկեղեցական արարողութիւններէ վերջ երթալով Ս. Սահակեանոսի տաղիրանէն յորնանաւոյն բազմութեան մը առջեւ դուռացուց մէկին այն տառնախօսութիւններէն որոնք հասմոդուած գաղափարի յաղթանակներ եղան և պետականական յաւերժի անմոռանալի վայրկեաններ, լեզուական դեղեցկութեան հազուագիւտ վայրկեաններ պարգեւեցին Իղմիրի հայ հասարակութեան։

Տիար Պարթեւեան, այս պերճախօս արիւնը, ժամ ու կէս հմայքի և անչշուկ ու սեւեռուն ունկնդրութեան մէջ պահեց երկար ներկաները առօրեական խաղմութիւնը՝ իր գօրեղ ու հնչեղ ձայնով, իր տառնախօսած նիւթին զանազան յղացումներուն համընթաց և պատկանաւոր կորովի չարժուձեւերով, ու մանաւանդ իր քաղցրած սկզբունքներուն ձչմարտութեան և օգտակարութեան տնվհրտոյնահօրէն հաւատացող ազգասէրի մը խանդավառ դրօշումներով, որոնց անդիմադրելի տպաւորութեան ներքև՝ հանդէս ակնջ կտրած բոլանդակ ունկնդիրներու ներքնդոստ և մխիհամուռ ծափահարութիւնները տաճարին կամարները կ'ինդայնէին և կ'արձագանդէին տառապէին տակ դուրս։

Ահա չատ անկատար և հակիրճ կերպով ամփոփումը այդ ցնդող ու տպաւորող տառնախօսութեան։

Տիար Ս. Պարթեւեան՝ նախ ակնարկ մը ձգելով անցեալին վրայ՝ վեր հանեց թէ հայութիւնը տոհմ տեղատ հալածանքներու ու բռնատէր դարաւոր ըէժիմի մը տակ կրցեր էր իր ազգային դոյութիւնը պահպանել, չնորհիւ պարագաներուն յարմարելու իր ներքին խորունկ ու ճկուն ընդունակութիւններուն։ Անեկա պիտոյր էր գործադրել տկարներուն քաղաքականութիւնը որ մէկ խրոխտ ու տիրական դիւանագիներ ու ժէտէր էիրակատնացներ պատմութեան մէջ, քանդ մեղվոյդի մը դոյութիւնը

կրնայ յանձախ ապահովել ամենէն անուսոր ճգնաժամերու մէջէն ալ։ Ազգերու կեանքը ծայրէ ի ծայր դիւցազնապրդութիւն չկրնար ըլլալ։ Մէկ վարդանանց սերունդ ամէն փոթորկէն դասաւոր համակերպութեան կ'ենթարկեն մեր անցեալը։ Բայց մինչեւ ուրիշ պատմական ապրումներ ժամանակի անդունդն ի վար դլորած անցած են և յիշատակ մը միայն թողուցած իրենց երեւնալի դոյութենէն, հայութիւնը ապրած ու վերապրած է։

Ըսել չէ թէ մեր ազգային քաղաքականութիւնը եղած ըլլայ միշտ ստրկային համակերպութիւնը։ Եւ հայ ժողովուրդը պէտք էր որ աշխարհի առջեւ ապացուցանէր թէ իր իրաւունքներուն համար ընդունակ էր կռուելու ալ և յաղթեր առնելու զազափարի մարտիրոսութեան մը բոլոր արիւնոտ զոհողութիւններէն։ Հայ ազգը այս փառաւոր ապացոյցը տուաւ իր վերջին քսան և հինգ տարուան դերմարդկային տառապանքով ու դիմադրութեամբ։

Մեր ազգային քաղաքականութիւնը՝ նախ ըղձքի և ապա ընդվզումի քաղաքականութիւնն եղաւ 30 տարիէ ի վեր։ Հայ ազգայնական չարժումը ազգային աղէտներու, դաղտութիւններու ու քայքայումներու մէջէն չարունակուեցաւ և պիտի չարունակուէր մինչեւ որ կամ իր նպատակին հասնէր և կամ վերջնական չախչախումի մը յանդէր։ Հայուն յաւիտենական փառքն ու պատիժը պիտի մնայ իր յեղափոխական մաքառումը թուրք բռնակալութեան դէմ։ Սակայն ամենէն հերոսական պայքարներն ալ չեն կրնար յաջողութեամբ արդիւնաւորուիլ, եթէ արիութեան և զոհողութեան հետ հաշիւն ու խոհեմութիւնը չունենան իրենց իրաւ աղդակ։ Հայ յեղափոխական չարժումը որքան ալ պատուաբեր մեր աղդին հնարը՝ ինք իր մէջ յաջողութիւն մը չեղաւ արդիւնքի տեսակէտով։ Եւրոպայի դիւանագիտութեան և մարդասիրական բարձր խեչընդրուկ հաւատքովը զօտեպնդուած էր որ հայ ժողովուրդը նետուեցաւ յեղափոխական մեծ արկածին մէջ։ Բայց Եւրոպան լքեց մեզ յոյսի ճամբուն վրայ ուր մենք ճանչցանք դիւրապոյն դառնութիւնը մեր վայրիվերոյ վիճակին խաչելութեան։ Անհաւասար պայքարին մէջ մխամինակ մնացած՝ տեսանք թէ աշխարհ դեղեցիկ դազափարներով չէր առաջնորդուեր այլ աւելի կամ պակաս ազդեզ չահերու հասկան, ցուրտ ու տարամերժ մտածողութեամբ։ Մեր հիասթափումը որքան ալ դժնդակ՝ չէր կրնար մեզի ետ դարձնել ազատութեան տաժանագին հետապնդումէն։

Պայքարը յուսահատօրէն չարունակեցինք և երբ առաջ մը տնանկիսալ կերպով աւերեցին մեզի թէ ազատութիւնը եկեր իր սրչելոյսը բացեր էր Թուրքիոյ հորիզոններուն վրայ՝ մենք ուրախ եղանք առանց բարակը վնասելու թէ ինչ որ մեզի կը հրամցուէր «ազատութիւն» անունով կ'համապատասխանէ՞ր արեւէ մեր կրած աղէտներուն և մեր ըրած զոհողութիւններուն անդնութեանը։

Այսքանը միևնոյն չափ աւելի ամուր ալ կրնայինք դնել, ինչպէս ըրին Թուրքիոյ մէջ մեզի դրացի ուրիշ ցեղեր։ Բայց և այնպէս մենք պահ ենինք այդքանով ալ որակեհատ հոգին ներսերը հասած մեր ժողովուրդը պիտի կրնար վերջապէս չունչ մատնել։ Ու մեր պայքարող կուսակցութիւնները մեհամամուտ վար դրին իրենց զէնքերը առանց անգամ իրենք առով օրինակը պարադանելուն յանձնարելու նմատուիեան։ Պատճառաբանութեան արարք մէը ասիկա որքան ալ չափան զայն տարբեր ու «յաղթական» ձևերով ներկայացնել։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այսուհետև մեր Ազգային Բանակութիւնը։

Երէկ մեր յեղափոխական քաղաքականութիւնը անկատարներ կ՚ընէր մեզ, քանի որ ատոնքին միջամտութեան վրայ դրած ենինք մեր յոյսը, մեր ազգային ճակատագիրը քաժնելու համար բռնակալութեան լուծէն։

Օսմ. Սահմանադրութիւնը ողջունելով ու որդեգրելով մենք պարզուցանք անկատարներ ըլլալէ և Օսմ. եղբայրակցութեան մէջ ապրիլ երդուելնցանք։

Հա՜ Տիար Պարլեւեան օսմ Սահմանադրութեան հռչակումէն 8 ամսուն ընկճեցին Թուրքիոյ նոր իրաւարութիւնը սպառակրացնելով՝ վեր հանից այն բոլոր բացառական իրաւութիւնները որոնք չէին կրնար հաշտուիլ ազատութեան, արդարութեան, հաւասարութեան ու եղբայրութեան առաջին խանդավառ յայտարարութիւններուն ու խոստումներուն հետ։ Օսմ. Միութեան ու Յառաջդիմութեան Բոմիթէին նեղ ազգայնասոզ միտումները և գործելակերպը սպառելով՝ և առհասարակ Թուրքիոյ բարեկարգութեան, վերակազմութեան գործին մէջ բաղկացուցիչ ցեղերու համեմատական իրաւանց անտեսումը մատնանշելով՝ հարց դրաւ թէ ի՞նչ պէտք եր ըլլալ այն քաղաքականութիւնը որուն հետևելով հայ ժողովուրդը ինքզինքին պիտի խնայած ըլլար նորանոր տխուր անակնկալներ և պիտի կրնար յաւտալ աւելի ապահովապէս հասնիլ բաղձացած հանդրուաններուն։ Ազատութեան ոգեմասնայ փոքրամասնութիւնը որքան ալ մեզ դժգոհ ձգելու բռամաթիւ պատճառներ ունեցած ըլլար՝ տակաւին չէր կրնար ու պէտք չէր մեզ մղել յախտանքն յուսահատութեան մը դէպի մեր երեխաւան պայքարի գործելակերպը։ Պատճառաբանութիւնն ըլլալով մեզի համար լուսագոյն քաղաքականութիւնը՝ անոնք պիտի պիտանայինք խորչիլ ոտնատրիներէն և ունայն սպառնալիքներէն, այլ պիտի գիտնայինք միանգամայն մեր համակրութիւնները ու ազատ չանքերովը այժ տալ այն բոլոր ճիգերուն՝ որոնք Թուրք տարրին մէջէն իսկ առաջ կուգան և որոնք կ՚ձգտին Թուրքիոյ ճշմարիտ վերակազմութեան։

Մեզի համար անհրաժեշտ ու էական որդեպարութիւնն ըլլալով պիտի չարժէր որ մենք — Օսմ. ժողովուրդներուն ամենէն տառապածն ու զոհուածը — յառաջապահի դերն ստանձնէինք Թուրքիոյ վերածնութեան գործին մէջ։ Կ'ըսէ որքան մարտիրոսացանք, իբր արեւելքի լուսաւորութեան ահաւիրայ։ Այդ յանկերգը անցեալին մէջ մեզ մխիթարեց։ Այլևս պէտք չունինք այդ տեսակ օրօրոցներով գինովնալու։ Մեզ կ'մեղադրեն մեր քարոզած այս առողջ պատեհապաշտութեան համար, կ'ըսեն թէ չատ անգոյն ու անփառունակ է այս խոհերը մեր երիտասարդութեան ամենէն հոգիին համար։ Ազուէր խօսքեր։ Անոնք որ ծրանապալի մէջ Ռիվանշի գաղափարին դէմ մաքառեցան՝ կորովի ապստամբներ չէին։ Մեր պատեհապաշտութիւնը անոնցմէ տեսակէն է։ Բառերէն չվախնանք ո՛չ ալ զանոնք խեղաթիւրենք։ Մեր Ազգային Բաղաքականութիւնը պիտի կայանայ հայ - թուրք հաւատարակչութիւնը պահելով թուրք աղատական չարժումին մեր անվերապահ համակրութեան մէջ։ Այնուհետև պիտի ջանանք օրինական բոլոր միջոցներով արդարութեան, հաւատարութեան սկզբունքներու բացարձակ իրագործումը ապահովել մեր երկրի մէջ։ Ասկէ զատ մեր ազգային նուիրքին քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ ժողովուրդին բոլոր տարրերուն հաւասարաչափ գործակցութիւնը սահմանել վերաշինութեան հըսկայ գործին համար որ կայ մեր առջև։ Ընկերային վիճակի վարդապետութիւններ պէտք չէ որ այս դժբաղդ ժողովուրդը ինքն իր մէջ պատահատին, այնպիսի չըջանի մը՝ ուր դասակարգային անխըտրականութիւնը ու հոգեխռովումը անհրաժեշտ են վերականգնելու համար մեր նիւթական, բարոյական ու ֆիզիքական ուժերը և ազգին առջև հարթելու համար խաղաղ յառաջդիմութեան արգաւանդ ճամբուն։

Տիար Սուրէն Պարթեւեան Մանկապարտէզ նոյն առտուան զուգադիպութենէն ներշնչուած հոգեցունց վերջաբանութեամբ մը՝ հայութեան կեանքը ոգևորչէց դէռ անցեալ տարի տառապանքի Գեթսեմանիներուն և խաչելութեան Գողգոթաներուն վրայ, և յուզուած և որոնդատ ծափերու մէջ մաղթեց որ մեղի վերապահուած Զատիկները այսուհետև ճշմարիտ յարութիւններն ըլլան հայ ոգիին, հայ կորովին, հայ գիտեցկացած, զօրացած ու ամրաւորած կեանքին յարութիւնները։

* * *

Հ. Ս. Ռ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԻԶՄԻՐԻ ԱԿՈՒՄԲ

Հ. Ս. Ռ. Կուսակցութեան Իզմիրի Ակումբին կողմէ եղած հրաւէրի մը վրայ համակրական ժողով մը տեղի ունեցաւ անցեալ Զորեքշաբթի (25 Մարտ) իրիկուն Քրէմէր Բալաս Օթէլի վերի

սրահին մէջ։

Հրաւէրին պատասխանելով ներկայ եղող ազգայինները կուսակցութեան Ծրագրին և գործունէութեան մասին մանրամասն բացատրութիւններ լսեցին Տիար Սուրէն Պարթևեանէ և Ակումբին հիմնագիր անդամներէն։ Այս բացատրութիւններէն վերջ՝ քանի չափ հաժակիր ազգայիններ Ակումբի պաշտօնին մէջ իրենց անունը արձանագրելով անդամակցեցան Հ. Ս. Ռ. Կուսակցութեան։ Նոյն ժողովին մէջ որոշուեցաւ Ակումբին համար ժողովարան մը հաստատել, որ ի մասոյ պիտի բացուի և ուր ամեն պիտի ունենայ Ակումբին յաճախելու ժողովը։

Անդամներն ու համակիրները որոշեալ օրը պիտի հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ։

ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՅՈՒՇՈՒՄ ՄԸ

ԱՒԱ ԼՈՒՍԻՆՆ Ի ՇՈՒԱԳՈՒՄ

Ո՛վ աւիրանց մըխիթարանիմ,
Է՞ր ոչյս դիմիդ այդ կերպարանիմ.
Իւրմանչիւր երեկոյին
Ինչո՞ւ մաս մը մեկ ժողիկեդ
Խորասուզի ծոցն աւերին.
Ի՞նչ է պատճառ, ըսէ՛ ինձ գէթ։

Երբ կը տեսնեմ որ կը հատնիս,
Կը խորհիմ թէ կը նմանիս
Դժբաղդ սիրոյ հիւծեալ տղին,
Որ մաս առ մաս նուաղելով
Կ'ապառաս իւր ժամուն վերջին՝
Վասն մեծոդին թաքսանելով։

Աղեօթ դու ալ երկնի՞ց սիրտն ես,
Աղեօթ երկի՞նի ալ մեզի պես
Կը սիրէ եւ կ'ուզէ սիրուիլ։
Բայց ո՞վ մեծոձեց այդ կապուտակ
Աստեղազարդ նուրբ ծոլիկն տակ
Թագչող կուսին սէրն ընդունիլ։

. . . . . .
. . . . . .

Եթէ իրաւ հիւծող սիրտ մ'ես,
Գիտութենէդ սորվեցուր մեզ
Թէ ինչպէս դու միշտ կը մեռնիս
Ի օր մը դարձեալ կը վերածնիս։

1875 - 77

Գ. Ց. Մ.

Մ Ի Տ Չ Ա Թ Փ Ա Շ Ա*

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

ԳԱՈՒԱ Ը.

ՄԻՏՉԱԹ ՓԱՇԱ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԷՋ

Այսպէս Սուլթանը՝ հակառակ իր կամքին՝ հարկադրուած էր բանալ Եւտոխանական ժողովը. բայց առիթ մը կ՚փնտռէր ժողովուրդէն ետ առնելու այն ազատութիւնները զորս տուած էր անոր։ Դէպքերը ընծայեցին իրեն այդ առիթը զոր՝ ո՛չ առանց նենգամտութեան՝ գործածեց ի վնաս ազգին և կայսրութեան։

Բ. Դրան և Աւագաց Ժողովին կազմէ Կ. Պոլսոյ Դեսպանախորհուրդին առաջարկներուն մերժուելը առաջ բերած էր ապստամբելիք կացութիւն մը, թէև բայց Ռուսիայէն և Սուլթան Ապտիւլ Համիտէն՝ ամէն մարդ հակառակ էր կարծելու թէ Թուրքիոյ ընդդիմութիւնը չէր կրնար ծանրակչիռ հետեւանքներ ունենալ, քանի որ հանդիսաւորապէս հռչակուած Սահմանադրութիւնը կայսրութեան կ՚ապահովէր վարչութեան բարենորոգումը։ Սակայն և այնպէս այս Սահմանադրութիւնը հրատարակել տալու մարդուն՝ Մխիթար փաշայի անկումը իրաւունք կուտար կասկածելու նոյնին անկեղծութեան կիրարկման մասին։ Ապրիլ 12ին իշխան Կորչաքովի տէրութենոյ հաղորդեց իր չրջաբերականը և 1877 Ապրիլ 24ին թշնամութիւնները սկսած էին Ռուսիոյ կողմէ։

Պատերազմական դէպքերը հանրութեան ուշադրութիւնը կը հեռացնէին իր ներքին կացութենէն։ Ազգը՝ ռուսական վտանգին հանդէպ՝ չատ աւելի մտահոգ կ՚երեւէր կայսրութեան ամբիչական փրկութեան՝ քան սահմանադրական օրէնքին պահպանման համար։ Ուրեմն Սուլթանը հասած էր իր նպատակին. այլ ևս ո՛չ մէկ արգելք չէկաւ իր կամքին գործադրութեան դէմ։ Խորհրդարանը փակեց և աքսորեց քանի մը երեսփոխանները՝ որոնք՝ այս որոշման դէմ բողոքելու համար՝ քիչ մը չատ բարձրացուցած էին իրենց ձայնը։

Ռուսիոյ կողմէ հրատարակուած պատերազմը սքանչելի կեր-

---

* Տես Թիւ 13, էջ 405։

պով կ'նպատակէր Ապտիւլ Համիտի տեսութիւններուն և պաշտպանի բաղձանքներուն։ Միտհաթ փաշան ոչ թորնելէ և Խորհրդարանը փակելէ յետոյ, դերագոյն իշխանութիւնը իր ձեռքին մէջ առնելու համար՝ հարկ էր ջնջել սահմանադրութեան ամէն կատէգորիան։ Իր բոլոր ջանքերը նուիրեց սա միակ նպատակին. չախչախել և քնայինջ ընել իր ծրագիրներուն հակառակելու կարող ամէն ուժ։ Բազաքական անձնաւորութեանց և ամէնէն երևելի պօլաւարներուն տրամադրութիւնները հաստկնալով՝ փութաց անոնց ձեռքէն առնել ամէն իշխանութիւն։ Պատէրազմի դաշտին վրայ գտնուող զօրավարներուն իր ղրկած հեռագրական հրահանգները։ և զօրաց շարժումներու մասին նըլլարզի պալատէն տրձակած հրամանները արդիւնք էին այն վախերուն զոր իրեն կ'ներշնչէին ազատական դաղափարներով կասկածելի մի քանի պինուորական պետեր։

Այս կերպով է որ վերջին սպարապետ Ապտիւլ Քերիմ և մարշալ Սիւէյման փաշա Սիւէյման դատի քաշուեցան Պատերազմական տատանի մը ուշէ՝ ո՛չ թէ պատերազմի դաշտին վրայ դործուած մեղանչելու համար, այլ այն պատճառաւ որ այն բարձրաստիճան պինուորականներէն մէկը մասնակցած էր Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի պահընկնցութեան դործին և միւսը ծանօթ էր իբր ազատական դաղափարներու ծառայող անձ մը։

Սան Սթեֆանօի դաշնադրութիւնը պահեց Ապտիւլ Համիտի ջանքերը։ Կօրչաքօֆ իշխանին չըջաբերականը, որ 1877 Ապրիլ 9ին հրատարակուած էր «Ս. Բէթերսպուրկի Պաշտօնական լրագրին» մէջ, ցոյց տուաւ թէ ինչ որ Ռուսիա կուզէր ձեռք բերել Թուրքիայէն՝ կ. Պոլսոյ Դեսպանախորհուրդին մէջ, զգալիօրէն չէր տարբերեր այն պայմաններէն զոր կ'հարկադրէր Թուրքիոյ՝ Սան Սթեֆանօի դաշնադրութեամբ որու դէմ Լօրտ Սալիսպըրի իրաւացի առարկութիւններ ըրաւ իր 1878 Ապրիլ 1ի հեռագրին մէջ։

Թէև բրիտանական դահլիճը բացէ ի բաց յայտարարած էր թէ կամք չունէր ռուս և Թուրք վէճին մէջ խառնուելու, Եւրոպայի ընդհանուր չահերը և Անկլիոյ մասնաւոր չահերը այնքան սերտիւ կապուած էին անոր հետ որ անկարելի էր որ այս վերջին տէրութիւնը՝ ուշ կամ կանուխ՝ չդրաւէր անով։ Անկլիոյ միջամտութիւնը, դժբաղդաբար քիչ մը անադան, առաջ բերաւ Պէրլինի վեհաժողովին դումարումը (1878) որ խորապէս փոխեց Ռուսիոյ հարկադրած Սան Սթեֆանօյի դաշնադրութիւնը։

Ասկից զատ, որովհետև Միտհաթ փաշա ուղղակի կերպով ո՛ր և է մասնակցութիւն չունեցաւ Թուրք և ռուս պատերազմէն վերջ տերի ունեցող դէպքերուն մէջ, բաւական կ'սեպենք յիշած բերել իր դէպի Եւրոպա կատարած ճամբորդութեան իրադարձութիւնները, իր հայրենասիրական դիմումները, պետական մարդոց և քաղաքագէտ անձնաւորութիւններու հետ ունեցած տեսակցու-

Խիւնիերը։

Միտհաթ փաշա Պրիմտիվլ հասաւ 1876 Փետր. 11ին և քանի մը օր հանդիստ առնելէ յետոյ անցաւ Նարմլի և խորհեցաւ հոն ապրիլ՝ հետեւ քաղաքական մեծ կեդրոններուն չարժուձէն։ Վիճնայի «Նոյէ Ֆրայէ Բրէսէ» լրագրէն կ՝քաղենք հետեւեալ յայտարարութիւնները՝ իր յօրինած սահմանադրութեան ապագայի մասին։

«Իմ վատրուձս պէտք չէ նկատել իբր արդիւնք սահմանադրական վարչութեան դէմ բռնակալութեան մղած պայքարին։

«Մօնթէսքիէօ մեզի կը սորվեցնէ թէ Սահմանադրութեան մը հաստատումը դժուար ու հաւր կերպով կը կատարուի։ Բացարձակ իշխանութեան վարժուած վեհապետ մը փոքր առ փոքր միայն կը համոզուի թէ պարտաւոր է իր իշխանութենէն թողուլ սահմանադրական վարչութեան համար կարեւոր եղած բաժինը։ Սակայն դժուար, առէպ հակառակ հոսանքներով ընդհատուած աշխատութիւն մըն է, բայց պէտք չէ յուսահատիլ նպատակին հասնելէ. ժամանակով, համբերութեամբ և յարատեւութեամբ վերջ ի վերջոյ կ՝պըսակուին առ այդ նուիրուած չանքերը։ Ես ոչ Սուլթանին անձին և ոչ ալ արդի նախարարներուն անձին մէջ է որ վտանգ մը կը տեսնեմ սահմանադրութեան համար, այլ վեհապետին խորհրդականներուն քով նկարագրի և քաջութեան բացակայութեան մէջ, խորհրդականներ որոնք վտխանակ իրենց համոզումներուն համեմատ դործելու՝ իրենց անձնական շահը կ՝վտտանեն ճշմարտութիւնը ծածկելով։ Երբէք չվարանեցայ Սուլթանին առջև արտայայտելու իմ կարծիքներս՝ երբ անոնք կ՝տարբերէին իր կարծիքներէն, և այսպէս չարժեցայ միշտ՝ սմենախորին յարգանքով, բայց սանոյ սմենափոքր վերապահութմբ։ Աշխարհի մէջ շատ չարիքներու առջևը կ՝առնուէր՝ եթէ շատ սւելի թոյլ գտնուէին սմն ճշմարտութիւն իրենց վեհապետին ըսելու քաջութիւն ունեցող մարդիկ։

«Սահմանադրութիւնը կ՝վտանգուի ո՛չ միայն բարեացակամութեան պակասութենէն, այլ այս մեքենականութիւնը վարելու կոչուող մարդոց անկարողութենէն։ Բանակատութեան կառավարական ձեւը՝ ըստ իս՝ կ՝նմանի նախնական աղօրիի մը որ կրնայ չուրի ուժով չարժիլ և կամ կարելի է դարձնել՝ անիւներուն վրայ ներքսյծելով։ Սահմանադրական կառավարութիւնը նոյնպէս տեսակ մը աղօրի է, բայց անիկա չարժման մէջ կ՝դրուի արուեստագիտօրէն չինուած և կնճռոտ մեքենականութեամբ մը։ Պէտք է բանեցնել գիտնալ այս մեքենան և չարժման մէջ պահել զայն։ Փափաքելի է որ Ղ. Պոլսոյ մէջ գործի դլուխ գտնուող վոքմաուս մարդիկ չէ չանան նոր աղօրիին մեքենականութիւնը չարժման մէջ դնել նախնական աղօրիին պզտիկարներով և հինցած ոճով. բացարձակ դրութեան բարքերը ու մարդիկը չեն կրնար սահմանադրական կառա-

վարուքեան չարժիչ ուժերը ըլլալ։ Երբ օր մը մեր մեծ բարեկամ Ռեչիտ փաշայի երեսին տեսին թէ դալլոցէն նոր եկած երիտասարդներ պաշտօնի կ'կոչէ, սաստախտանց թէ այս այսպէս պէտք է ըլլայ, որովհետեւ հարկ էր վարչական նոր պաշտօնեաներ պատրաստել։ Ես միշտ այս կարծիքը ունեցած եմ, և ամէն անգամ որ իմ չուքըս կը կարծէի նշմարել չատ մրցակիցներ, կ'ուրախանայի այն մտածումով որ հայրենիքը անոնցմէ ալեփի օգտուէր։ Որովհետեւ երբ մարդ կուզէ իրական ծառայութիւններ մատուցանել իր վեհապետին և իր ազգին, պէտք է հայրենասէր ըլլայ. ամէն բան այս բառին ընծայուած իմաստէն միայն կախում ունի։ Ինձի համար ճշմարիտ հայրենասէրը այն է որ իր անձնական չանը մոռնալով՝ բարեյաջող և նախանձախնդիր կ'ուսումնասիրէ գերագոյն նպատակին որ է Հայրենիքին չահը։ Պէտք է խոստովանիլ, ամէն բանէ և ամէն վայրկեան պատրաստ ըլլալ զոհելու իր երջանկութիւնը, իր ընտանիքը և իր կեանքը՝ հայրենիքի օգտին համար։

«Մէկէ աւելի անգամներ կրնայի պահել այն բարձր պաշտօնները որոնց կոչուեցայ, դանձերու տէր ըլլալ՝ հանգստաւէտ կեանքով մը աւարտելու համար իմ տարիքս՝ ճոխութեան ու պատիւներու մէջ։ Բայց ես այսպէս չեմ հասկնար հայրենասիրական պարտաւորութիւնը։ Իմ ազգիս չարդանքը աչքս և հոգեկոտրութիւնը ինձի համար միշտ դիմազանց եղած են աշխարհիս բոլոր վտանգներէն։ Կը դաղրիմ նախարարական պաշտօնէս երբ իմ վեհապետս լծոյ չատ ինձ դործել այնպէս ինչպէս կ'պահանջէն ազգիս բարեբաւացումը և երջանկութիւնը՝ իմ հասկցած կերպովս. և կ'նախընտրեմ ազգատութիւնը և աքսորը՝ պատուոյ սուրերէն, ապտանդներէն և ամէնէն բարձր չնորհներէն, որովհետեւ ինչ որ կրնայ գոհացնել ու հպարտացնել զիս՝ այն ալ միմիայն իմ հայրենակիցներուս չարդանքն է»

Արևելքի դէպքերը հետզհետէ աւելի վտանգաւոր դարձուածք մը կ'առնէին։ Մխիթար չուզեց Նարոլիի մէջ կենալ՝ իբր անըզգայ հանդիսատես մը ամէն կողմէ իր հայրենիքը հարուածող դժբախտութեանց։ Բարիզ անցաւ և անկէ Լոնտրա։ Երկու մայրաքաղաքներուն մէջ ալ չկրցաւ ընդունելութիւն մը դտաւ։ Հակառակ իր աքսորեալի այնքան վիճակագրութեան՝ հետամուտ եղաւ գրաւնելու այնպիսի լուծում մը որով կարելի ըլլար աչքին առնել այն վտանգները որոնց կրնար ենթարկուիլ իր երկիրը Ռուսիոյ դէմ մղուելիք պատերազմին։ Լօրտ Պիքօնսֆիլտի ու անկլիսայի Պետականն մարդոց հետ իր ունեցած բարեհամակեցութիւնները չնորհիւ կրցաւ քիչ առնէն ձեռք բերել իր ազատած արդիւնքները։ Երբ Սէնթ Ջէյմսի դահլիճին բարեացակամ տրամադրութեանց մասին վստահ եղաւ և կրցաւ յոյս դնել անոր աջակցութեան վրայ՝ վերջ տալու համար պատերազմին, Վիեննա դնաց

ուր ընդունուելու՝ Ցերեց-Ժօզէֆի կայսրէն՝ մերթ Բէլվեայի մէջ Օսմանեան բանակին յաղթական դիմադրութեան լուրն առած՝ մնածէց թէ ժամանակը հասած էր ձայն բարձրացնելու և նպաստաւոր հանգամանքէն՝ և հետևեալ հեռագիրն ուղղեց Սուլթան Աբդուլ Համիտին.

Սուլթանի Ա. Բարձրագոյն Սուրհանդակին

Լօնտրա գանուած պահուս իմ տկար միջոցներուս ներած չափով չանցայ պաշտպանել կայսրութեան գործը և պատուաւոր հաշտութիւն մը պատրաստել։ Կրնամ պարծենալ թէ քիչ չատ յաջողցայ այս գործին մէջ։ Ի՛մ փափաքիս հոս ալ միևնոյն ուղղութեամբ գործել եթէ՝ տակայն՝ Ն. Կ. Վեհափառութիւնը հաւանի առ այդ, բայց ակնկալութիւն մէ, որպէս զի իմ Ջանքերս բաղձացուած արդիւնքը ունենան, կարևոր է որ լրագրական ըլլամ Ն. Վեհափառութեան Ծրագիրներուն։ Իմ գործունէութիւնս այն ատեն միայն կրնայ ազդեցիկ ըլլալ՝ երբ քիչ չատ տեղեակ ըլլամ կայսեր, կառավարութեան դիտաւորութեանց։

Վիէննա (1877) ՄԻՏՀԱԹ

Ի պատասխանի՝ Սուլթանը ծանոյց իրեն թէ իր բանակներուն տարած յաղթութիւններէն յետոյ՝ չէր կրնար ընդունիլ որ առաջին անգամ իր կողմէն ըլլայ հաշտութեան առաջարկը, մինչև իսկ առաջ գնաց ան ծիծաղելի յայտարարութիւնը ընելու չափ՝ թէ ոչ որ այս ուղղութեամբ աշխատի՝ անարժան է հայրենեաց անուանին։

Միհնաթ վախճան հասկնալով որ հաշտութիւնը անկարելի էր, Լօնտրա դարձաւ ուր չարունակ կրցածին չափ աշխատեցաւ օգտակար ըլլալու իր երկրին։

Դէպքերը կ՚պահանջէին Ռուսական բանակները Պալքաններէն անցած էին և Կ. Պոլսոյ վրայ կ՚քալէին, տակայն Միհնաթ ոչ նուազ կ՚չարունակէր իր Ջանքերը՝ տիրելու համար Եւրոպան ճնշող յաղթականին պահանջումները, ի գլուխ հանող գործողութեան մը։ Եւրոպական պլխաւոր մայրաքաղաքներուն մէջ՝ իրեն տեղեկութիւններ ալալու և ազակցելու համար քաղաքական կարևոր անձնաւորութեանց հետ փոխանակած նամակները ապացոյց են այն գործունէութեան զոր Միհնաթ ի հանդէս բերաւ Սան Սթեֆանօյի նախապատերազմեան առորագրութեան մինչև Պերլինի վեհաժողովը տիրող ճգնաժամային շրջանին մէջ։

Այս մէջոցին Ապտիւլ Համիտ փոխանակ գոհ մնալու իր երկրին փրկութեան համար Միհնաթի ցոյց տուած անձնուէր գործունէութենէն, կրցածին չափ ի՛աչխատէր վարկաբեկ ընել զայն Կ. Պոլսոյ մէջ։ Անտեսի նամակ մը որ ակնկալ ցոյց կուտայ այն ղժուարութիւնները զոր վեհապետին ընթացքէ ի՛ներքնէր այս պահուս իր դաշտրդ Մեհ Եալի քոսին։

Մեծ Աւետարանական Քեամիլ պէյի

Սիրելի Պարոն

Դիտեմ թէ ո՛րչափ գոհ պիտի մնայիք արդի ընդհատումով վիճակս մէջ լինելի հետ թղթակցելէ զգուշանալով։ Սակայն կ՛ազատեմ որ ներողամտութեամբ ընդունիք այս քանի մը տողերը։ Լսեցի թէ պոլսական թերթի մը մէջ հրատարակուած նամակի մը առթիւ անձիս դէմ յարձակումներ եղած են։ Դիտեմ թէ ազգասիրական մը՝ որ հաւատարմութեան գործերը կ՛քննադատէ և այս կերպով կարգ մը անձերու թշնամութիւնը կ՛գրգռէ, անկարելի է որ չվիրաւորէ իր բարեկամները՝ փոխանակ անոնց կարեկցութիւնը և հաւանութիւնը պրաւելու. բայց չեմ ուզեր այս կէտին վրայ ծանրանալ, որովհետև զրեթէ ոճիր մըն է իր անձով զբաղիլ այնպիսի ժամանակ մը երբ ծանրակիր վտանգներ կ՛սպառնան Տէրութեան։ Ամէն անձնք որ կարեւոր կամ պիտի կարծուին իմ նամակս, պիտի հասկնան թէ անհիմ բացարձակ ճշմարտութեան մը արտայայտութիւնն է. անոր մէջ գործածուած բառերը՝ թէև քիչ մը խիստ՝ իրաւացի ըլլալու դրոշմը կ՛կրեն։ Ես կրցայ անտարբեր մնալ իմ թշնամիներուս յարձակումներուն դէմ որոնք առիթի քան տարիէ մը ի վեր կատաղօրէն կ՛աշխատին վարկաբեկ ընել զիս Ն. Վեհափառութեան մօտ՝ լրատրական յօդուածներու և պարտուպրներու միջոցաւ, տակաւին կարողութիւն ունիմ անխռով կերպով համբերելու այս միևնոյն ընթացքներուն։ Բայց ո՛չ ոք պիտի զարմանայ տեսնելով որ կայսրութեան երեսունվեց միլիոն բնակիչներուն հետ կ՛պահանջեմ խօսելու իրաւունքը այնպիսի ժամանակ մը ուր հայրենիքը այսքան սոսկալի ճգնաժամ մը կ՛անցնի և ուր մեր նախապարտները կ՛մատնին սահմանած դժուարութիւններու դէմ։ Ժամանակը սուղ է և քառասուն տարիէ ի վեր այնքան սոսկում ապդող ապագան հեռուէն աւելի յստակօրէն կ՛նկարուի։ Ուրիմն մեզմէ իւրաքանչիւրին համար պատասխանատուութիւն մըն է լսելի ընել իր ձայնը և իր երկիւղները յայտնել իր վեհապետին. անոնք որ լինի պէս պզտլուած են գոնուն մօտենալու, բնականաբար ամէն միջոց կ՛գործածեն այդ նպատակին հասնելու համար։ Ա՛լ ժամանակ է հասկնալու թէ ճշմարտութիւնը վեհապետին պարզել՝ հաւատարմութեան և ուղղամտութեան գործ մըն է, իսկ դայն ծածկելը՝ պարզապէս դաւաճանութիւն։ Որովհետև դէպքերը յստակօրէն երևան հանեցին ազգը և Տէրութիւնը փրկելու նպատակաւ մեր վեհապետին կողմէ հաչակուած իմաստուն միջոցներուն գործադրութեանը հակառակողներու սխալները, ես այնպէս կ՛կարծեմ թէ ամէն անձնական հակառակութիւն մէկ կողմ թողլով՝ այս միևնոյն մարդիկը վերջին-վերջոյ պիտի նախընտրեն օգուտ քաղել Ն. Վեհափառութեան բարի տրամադրութիւններէն և իրենց բռնութիւնները պիտի դադրեցնեն երբ կրկին փրկութեան։ Կ՛վերջացնեմ, տպաւորելով որ ներողամիտ դատումիք սեթևեթէ և չդոմէ զբաղիլ այս նամակիս համար։

Ընդունեցէք . . .

27 Զիլհիճէ 1293 (Հէյիր) (Նոյեմբեր 1877) ՄԻՏՀԱԹ

Կ. ՆԱԻՈՒՍԱՐԳ ԱԼԻ ՇԱՅՏՈՐ ՄԻՏՀԱԹ ՊԷՅ

[Շարունակելի]

ԵՕԹՆԵԿԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐ ՄԸ. — Երուսաղէմի հաշուական խնդիրներուն, զեղծումներուն և անունց գլխաւոր դերակատարներուն վրայ ծանրակշիռ յայտնութիւններ և ամբաստանութիւններ պարունակող յիշատակագիր մը առացանք զոր գրած է նոյն վանքի միաբաններէն հանգուցեալ լուսարարապետ Գաբրիէլ Ծ. Վ. Անոյշեան՝ 1802 Յուլականին։ Համակոսի տեսչութեան օրով։ Այս յիշատակագիրը որ ուղղուած է Յարութիւն Պատրիարքին, կ'ծանրանայ գլխաւորապէս երեք խնդիրներու վրայ.— Ա. Եսայի Պատրիարքի օրով վանքի գանձատան մէջ պահուած և միայն անհնարին և անխուսափելի տագնապի և վտանգի պարագային ձեռնըմխելի մեկուկէս միլիոն դրչ. արժէքով դրամի և գոյքի անհետացումը,— Բ. Ղեւոնդ Վ. Մաքսուտեանի ձեռամբ իրր եկեմտից տեսուչ գործուած զեղծումները, կալուածոց և շինութեանց հաշուետուութենէ խուսափումը՝ պաշտպանութեամբ հանգուցեալ Մամբրէ եպիսկոպոսի և Խապայեան Սրբազանի.— Գ. Եալովայի և Եեռիգուէլի վանքապատկան ագարակներու հոգային և դրամական գործոց մէջ տեղի ունեցած հաշուական զեղծումները, ինչպէս նաև Երուսաղէմի օճէլին 17000 ոսկւոյ հաշիւի խնդիրը— Անհատական վաւերական յիշատակագիր մը որ տասնեակ արդէն կ'պատկերացնէ վանական միջնոյն անկարգ վիճակը ինչ որ է տակաւին այսօր, և Յարութիւն պատրիարքի կառավարութեան ընկալողութիւնը և ծարսին ձեռքերու մէջ խաղալիք դարձած ըլլալը։

ԱՔԱՏԵՄԻ ՏԸ ՊԻՏԵԱՒՈ Պ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՀԱՃՈՑՔՈՎ կ'ծանուցանենք Ք. զլն դամբողի առաչնակարգ և աշխարհահռչակ վարպետ Տ՛իւր Պետրոս Մելիքեան վերջնապէս հաստատուած է քաղաքիս մէջ իբր ուսուցիչ գնդամուղիս, և այս առթիւ վարձած է Քրէմէր Բալասի առուրնայարկի մէկ ընդարձակ սրահը՝ շքեղ և հանգստաւէտ կահաւորումով և եղեքտրական կանթեղներով լուսաւորուած։ Պ. Մելիքեան Ակադեմիի բաժանորդագրին է տարեկան 4 օսմ. ոսկի՝ կանխիկ վճարելի. յարդելի յաճախորդները իրենց սրահ պիտի ունենան երեք շքեղ գնդամուղի սեղաններ՝ բացարձակ ճշդութեամբ լարուած. խաղի սակագինները՝ 20 մէջալիք ժամը, գիշերը՝ 24 մէջալիք. խաղասրահին մէջ պիտի գտնուի խաղի տեսակներու բացատրական ժամեայց ցուցակ մը որուն հետևելով ամաքէօռները պիտի կրնան քիչ ժամանակի մէջ գզալի յառաջդիմութիւններ ընել։ Գնդամուղի դասերը պիտի աւանդուին խիստ նպատակաւոր պայմաններու մէջ, ասկէ զատ ամէն 15 օրը անգամ մը վարպետներու միջև մրցախաղ տեղի պիտի ունենայ որուն ներկայ կրնան գըտնուիլ բաժանորդները ձրիաբար, իսկ պարզ հանդիսատեսները՝ մատնաւոր մուտքով։ Տ՛իւր Մելիքեան արդէն իսկ բաւական առաւար Քիւով բաժանորդներ արձանագրած է Ք. հայ և Ք. օտարազգի ամաքէօռներէ. կ'յուսանք որ մանաւանդ մեր ազգայիները պիտի փութան քաջալերել իրենց տաղանդաւոր քաղաքակիցը բաժանորդագրուելով նորահաստատ Ակադեմիին որ՝ իր շահեկանութեան հանգամանքէն զատ՝ ամենէն վայելչագեղ և ամենէն առողջապահիկ **ատրճ** է։

ՍՏԱՁԱՆԻ Պատուէ պատկերազարդ տասաներեքի առաջին Թիւը, խմբագրութեամբ Տիգրան Սիւրմէեանի որու կ'աշխատակցին հրապարակին վրայ ծանօթ գրողներ. բաժնեգինն է՝ գաւառներու համար՝ տարեկան 40 դրչ. մեռքէ կ'ծախուի 3 դրչ։ Յաջողութիւն և յարատևութիւն կ'մաղթենք մեր նոր պաշտօնակցին։

ՕՍՄ. ԱՅՏՆԻ ԵՐԿԱԹՈՒԼԻ

ԿԸ ծանուցուի Ք. հարիւրերկուերորդ կիսամեայ բաժնետէրերու սովորական նիստին Մարտ 30ին, որոշուած է 12 Շիլինի տիվիտենդ մը տալ վճարելի Ապրիլ 7է վերջ։ Վճարումը տուժելու համար բաժնեզրքի 29րդ կոտրոր հարկ է որ ընկերութեան գրասենեակները ներկայացուի ամէն օր բացի շաբաթ օրերէ ժամը 11էն 2՝ և եօթ օր հոն Ծողովին քննութեան համար։

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

ՅԱՆՕԹ Հայ գրական հրապարակին ու Ա. Մամուլի ընծերցողներուն, Տեսր Լեոն Մեսրոպ, անցեալ երեքշաբթի օր բաղարքս հասաւ Պաղտատի ցամաքով ու քանի մը ժամ մնալէ յետոյ շաբաթ՝ շարունակեց իր ուղևորութիւնը դէպի Գօլիս։

ԿԻՐԱԿԻ օր Ռուսմանական շոգենաւով բաղարքս մեկնեցաւ Մուշի առաջնորդ Տ. Ներսես վ. Թաղեանեան դէպի Գօլիս՝ անկէ երթալու համար իր պաշտօնատեղին։

ԻՆՉՊԷՍ նաև բաղաքիս մեկնեցան դէպի Բարիզ Ազն. Տիկին Ի. Ց. Տ. Գասպարեան իր փեսին Տօքթ. Տ. Թափալեանի հետ։

՚՚THE GRESHAM՚՚

"ԿՐԷՇԱՄ,"

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԿԱԽԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1848Ի Ն

Գոյ/ Ընկերութեան	Ա. Ո.	*9014,532*
Տարեկան հասոյթ	» »	*1,438,659*
Վճարուած գումարներ	» »	*20,474,666*

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻ **ԼՈՒԾՏՈՒ**

Ընկերութեան Ապահովադրակէն ընդհանուր կանոնները, մէ նաւանդ 24 րդ. յօդուածը խիստ ուշադրու ընդալով կ'ներկայենք, րով «Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օսմանեան գաւառամասներու վճռներն ո'և է տարբերութեանց առջև։

Ա-ելի ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալներուն

ՇԱՐԼ ՈՒԻԹՕԼ եւ ԸՆԿ.
C. WHITTAL & C°

ՇԱՀԱԽՈՐ ԱԶԴ

Անոնք որ կը փափաքին կնքահայր ըլլալ, Թող նրամմէն Ս. Ստեփաննոս նկեղեցւոյ դիմացը գտնուող *Էվթիխիա (Բարեբաղդութիւն)* գործատունս ուր կը գտնուի ճոխ մեծերք մը հարսանեկան մխմերու, *Կրշանի*ներու, վերջապես հարսնիքի եւ կնունքի վերաբերեալ ամէն տեսակ պիտոյքներու, խիստ ճաշակաւոր եւ սիեւնոյն ժամանակ դիւրամատչելի գիներով։

Ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդն իսկ կրնայ կատարելապէս գոհացում տալ իր ճաշակին, վաճառատանս մէջ, ուր *Դորայէ Թաֆթայէ, Լուիզիևէ* պատրաստուած կնունքի վերաբերեալ հանդերձեղէններ— սկսեալ 10էն մինչեւ 200 ֆր. ամէն քսակի յարմար տրամադրութեան տակ դրուած են։

Տիկիններուն ամէնէն ընտիր, ամէնէն գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր ապրանքները նոս միայն պիտի գտնեն գերազանց ուրիշ ո եւ է վաճառատունէ այնպէս որ տրամադիր 1000 ֆր. նուէր ընծայե իր ապրանքներուն նմանը եւ տեսակը հայթայթողին։

Կնքահայր եւ կնքամայրեր, դիմեցէք այս օրուընէ սկսեալ Ս. Ստեփաննոս նկեղեցւոյ դիմացի վաճառատունս, ամենայն վստահութեամբ, որովհետեւ ձեր առաջին այցելութիւնը պիտի հաստատէ Թէ այս տողերը *ռեհյամ* չեն եթէ ոչ բուն իրողութիւն։

آغوب بوسنانجیان

ՀԷՐԷՔԼիի ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ԻՋՄԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍՊԱՆՃԵԱՆ

ՀԷՐԷՔԼիի ԿԱՑՍ. ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ հանրածանօթ և համբաւաւոր

արտադրութիւններէն կ'գտնուին այժմ իզմիրի սահմանիւղին մէջ, ինչպէս

իսկ եւրոպական ևս աւելի տեսակներ գերազանցող,

ՄԵՏԱՔՍԼ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏՈՒՆԵՐ

ՊԼՈՒԶԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

ԳԼՈՒԽԻ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ՍԱԼՓԱՆԵՐ, ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ԹԱՇԿԻՆԱԿՆԵՐ

ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ԶՈՒՀԱՆԵՐ, ԳՈՐԳԵՐ,

ՍԼԵՋԱՏԻՆԵՐ ևԼն. ևԼն.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրաւիչ է՝ ամկայն ո՛չ սուտ

ROYAL EXCHANGE ASSURNACE

ՓՅՒՌ ԻՅՓՔ

A. D. 1720

C. WHITTAL & C°

GENERAL AGENTS

Smyrna

ՌՈՅԱԼ ԷՔՍՉԷՆՃ

ԱՄԵՆԱՀԻՆ և ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ և ԿԵՆԱՑ

Հիմնեալ 1720ին Ի ԼՕՆՏՕՆ

Գոյք ընկերութեան 5,000,000 Անգլ. ոսկի վճարեալ ապահովագրութեանց 2720է [42,000,000 Անգլ. ոսկի։

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Ռօյալ Էքճէնճ Անգլիական ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ հրդեհի դէմ ամեն տեսակ կալուածք, կարասիք և Ապրանք նպաստաւոր պայմաններով։

Ընկերութեան սկզբունքն է վճարուց անմիջական և արդար հատուցում երկու տարուան կամ աւելի ապահովագրութեանց համար յատուկ զեղչ մը կ'արուի։

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Ընկերութիւնս ամենանպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ.

1° *Ամրողջ կեանքի տևողութեան վրայ.*
2° *Խառն Ապահովագրութիւն*
3° » » *եւ կրկին դրամագլուխ*
4° *Տղոց օժտի դրամագլխովորդ եւ այլ պայմանագրով։*
5° *Ընկերութեամբ ապահովագրութիւն*

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալնե-յու Զմիւռնիոյ և շրջակայից ի Թրանկաց Թաղ գրասենեակները

C. WIIITTALL & C°

Փոխ—Գործակալ *քննիչ պատուիրակին* **C. O. OSCAN**

ՋԱՐԵՀ Ո. ՈՍԿԱՆ

BANQUE D'ORIENT
ՊԱՆՔ Տ'ՕՐԻԱՆ

Հաստատուած Թուրքստանի Ազգ. և Տըչլանաի Ազգ. դրամատան կողմէ
Թրաժագլուխ ամբողջութեամբ դրուած ֆրանք 10,000,000
կեդրոնատեղի ԱՓԻՈՆՔ
Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սկլաւնիկ, Ալեքսանդրիա, և Գահիր
Գործակալութիւն ի Համպուրկ

Պանք տ'Օրիան դրամատունի ամէն տեսակ գործողութիւններ կ'ընէ, ինչպես՝ պահեստ և զեղչում Օսմանեան թղթերու, հնոպրական վրը ճարմունք, առուծախ փոխգրերու և դրամներու, Աշխարհի դլխաւոր քաղաքներու վրայ կուտայ վարկերու բացման դրեր, առուծախ ամենէ անսակէ արժէքներու, բացում ընթացիկ հաշիւներու, դրաւ արժէքներու և ապրանքներու վրայ եւն. եւն։

ԱՒԱՆԴՆԵՐ

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի դրամի Աւանդներ հետևեալ սակերով

1 1/2 %	3	ամսուան	աւանդի	մը	հաստ
2 %	6	»	»	»	»
3 %	1	տարուան	»	»	»
3 1/2 %	2	»	»	»	»
4 %	3	»	»	»	»

Բարեգործական հաստատութիւններու աւանդներն վերևի սակերէն 1/2 % առաւելութիւն մը կ'ընդունին։

Ի տես վճարելի աւանդներուն համար՝ միակ անձի մը կողմէ և 100 Օսմ. ոսկիէ ոչ աւելի, Պանք տ'Օրիան տարեկան 2 1/2 ոսկոս մը կը յատկացնէ։

Պանք տ'Օրիան հասարակութեան տրամադրութեան տակ դրած է՝ ոնոշան վարձքի մը փոխարէն իր հաստատութեան մէջ դանուած դրամարկղներն, հոն դրամ և արժէքաւոր առարկաներ պահելու համար։

Էնթէրնասիոնալ
(L'Internationale)

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ՏԻՒՆԻԼՏՕՐՖ

Ընկերութիւնս ծովային արկածներու դէմ ապահովագրութիւններ կ'ընդունի, ամէն տեսակ ապրանքներու վրայ, խիստ նպաստաւոր գիներ րով և պայմաններով։

Իզմիրի ընդհ. ներկայացուցիչը
Ա. և Ա. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ
Լօճալ կոստումեր Սիւիիսասեան թիւ 11, 12, 13։

GRANDS MAGASINS
DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & Cie

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Ք. ՔՍԷՆՕՓՈՒԼՕ ԵՒ Ը՝Ն

Երկուշաբթի 8 Մարտ եւ Երեքշաբթի

Մեծ վաճառում

ԶԵՂՉԵԱԼ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Տօները եւ (Occasion)*ները վաղեմի* Ժ. ՏԱՎԷՐՕՆԻ *եւ Ընկ.*

Այժմ ԳԱԼՓԱԳԵԱՆ – ԿԻՒՐԻՒՆԼԵԱՆ

Տօներու առթիւ մեր հազուստեղինաց հարուստ եւ ճաշակաւոր մթերքը որ վերջերս ստացանք, յատուկ իկայ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻՔ սկսեալ անմրցելի գիներով ալիսի ծախուելին։

Ց. Գ.— Ամէն ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրեր Մեծ վաճառում (Sale) ապրանաց մանուածոր տեսակի մը վրայ խիստ զեղչեալ գիներով։

ՄԵՐ ՍԱՄՍՈՒՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սամսունի թերթիս գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար ՅԱ-ՐՈՒԹԻՒՆ ՏԻՎԱՆԵԱՆ ուստի բաժանորդագրուիլ փափաքողք կըրնան դիմել յիշեալին տրամադրութեան համար։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ

Ի Կ. ՊՕԼԻՍ

Զբաղմանց պատճառաւ մեր նախորդ գործակալ Տիար Սերիս Ֆինճանճեան հրաժարած ըլլալով թերթիս գործակալութենէն, նոյն պաշտօնն ստանձնած է Տիար ԽՈՍՐՈՎ ՀԱԼԱՃԵԱՆ

ձէլալ Պէյ Խան Թիւ 42, Գահջէ Գարու Կ. Գօլիս

Ուստի կ'խնդրենք մեր Մեծ. բաժանորդներէն որ թերթիս հետ իրենց հաշիւները անոր հետ կարգադրեն այսուհետեւ։

Իսկ լրագրավաճառներէ ու ծախավաճառներէ կ'խնդրուի դիմել վերոյիշեալ հասցէին ստանալու համար Ա. Մատուչը։

HYGIÈNE BEAUTÉ

CRÈME SIMON

Վայելչասէր կիները

ՈՐՈՆՔ ԿՈՒԶԵՆ ՊԱՀՊԱՆԵԼ

ՈՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԷՏՔ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՀՁՄԱՐՔՈՑ

ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ԿԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՀԻՆԱՐՈՒԱԾ 1860

ԱՄԵՆԱՀԻՆ

ԳԵՂԵՑԿԱՑՆՈՂ ԿՐԷՄԸ

☛ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ —

— ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐՈՒ — ՀՈՏԵԼԻՆԱՑ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ —
— ՊԱԶԱՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ —

ԳՆԵԼՈՒ ԱՏԵՆ Լաւ Ուշադրութիւն Ընել —

— ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԻՆ եւ Մերժել

ԿԵՂԾ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ —

ԲՐՆԶԱՓՈՇԻ

ՍԻՄՈՆ

ԱՌԱՆՑ ՊԻՍՄՈՒԹԻ

ՕՃԱՌ

ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆ

ԲԱՑԱՌՋԱԿԱՊԷՍ ՄԱՔՈՒՐ

☛ Ժ. ՍԻՄՈՆ -- ԲԱՐԻՋ ☚